چی تازە لە نێوان (یەکێتی) و (پـــــارتی) هەیە؟ ئاســـــی بزوتنەوەیەکی ڕادیکاڵی تـر.. جەمال کەشش

هەرەمەک هەیە و کەمێک حزبی کوردایەتی – ئیسلامی، و ئیسلامی – کوردایەتی، و لیبراڵ – ئیسلامی – کوردایەتی هەیە و پێکەوە حکومەتیان دامەزراندووە.
ماوەی (٣١) ساڵە دانیشتوانەکەی، لەنێو شەڕ و تیرۆر و قڕخکاری نێو ئەم ژینگەیە بەبارمتە گیراون. ئەم حزبانە باڵیان لەدەبێتەوە و یەکدەگرنەوە و نوێ دروستدەکەن و هەڵبژاردن دەکەن و هیچ دەریچەیەکی باشتربوون ناکەنەوە و لە بازنەیەکی نائومێدی ئەبەدیدا خەڵکیان بەگیر هێناوە.
تەهەڵچون و شەڕ لەسەر بودجە، لەسەر سەرەک کۆمار و جێگرەکانیان، سەرەکایەتیەکان، سەرەکی پەرلەمان و لیژنەکانیان، بەڕێوەبەرایەتیەکان، قائمقام و شارەوانیەکان،.. شەڕە قسەیە لەمبارەیەوە نیدانەکەدا، خودی پرسەکە بەم شێوەیە بەڕێوە دەبرێت.
لە هەندێ جێگا پێویستی بە بایکۆتە، لە هەندێ شوێن تیرۆر، لە هەندێ کات، نەوەندگیری و دانیشتن و زنجیرە کۆبوونەوە، لە دوورمەوداشدا بلۆکبەندی دەوڵەتان و لە هەندێ دەوران داگیرکردنی ناڕەزایەتی خەڵک بە بەرژەوەندی خۆت و بەکارهێنانی بە ئامانجی حزبی و پێگەت لە پێکهاتەی دەسەڵات.
بونیادی ئابوری ئەم ژینگە بەجۆرێک تەکنە بە دەسەڵاتی سیاسی و میکانیزمە نەوخێیەکانی بووە، ئاوگە لە پێکهاتەی سەرخانی سیاسیدا، یەکسەر و ناچاری سەر بە شەش بەسەر ئەم بونیادەدا دەکەشێت.
(یەکێتی) لەنێو خۆی چ باڵ و کوتلێیکی هەیە، ئیسلامی تونڕەو میانڕەوی هەیە، دوو باڵەکەی نێو (پارتی) چەند ئاوگە لەنێو پێستە حزبی و حکومییەکان دەکەن، ئەمانە کاریگەرییان لەنێو جوگرافیای هەزی خۆیاندایە. ئەوان شەڕ و ئاشتی بە خۆیان دەکەن. ژیان و ماف و شکە و گوزەرانی خەڵکی کوردستان لە دەرەوەی ئەم زنانەوەن، یانکو، هەروا بەمێنن باشترە، لە سەردەمی حکومەتی هاوبەشی (مەسرور و قوباد)دا پاشکەوت فڕێزکرا.

یەکبوونی مالی کوردی، یەکبوونی ماڵ بازرگانە سیاسییەکان و سەرمایەدارە ناکۆکەکانە. ئاپرسیەکانی نەو خەڵک، نەفرەت و تووڕەیی هەموو چین و توێژەکان لە دەسەڵاتی خەمالی کورد نیشان دەدات. سەدا (٥١) خەڵک گومانوایان بە بەغدا و هەوشانوای قەوارەی هەرێمیان پێباشترە. (سایتی درەو-ئاپرتی شیکاری).
ئایا لەم بڕیارە دەتوانێ هیچ کردنوایەکی ووونتر هەیە کە خەڵک بە دەسەڵاتدارانی بگەیەنێت؟ ئەم ئاپرسیە وەک هەندەک لە دەزگاکان بە شکهێنەر باویان کردوە و ئاماژەن بە ئەزمەیەکی کەمایەتی قووە.
لەبەرامبەر بەرزبونەوای نرخی دۆلار و هەئاوسان و گرانی، (حکومەتی هەرێم)، بە ڕیکلام و خەبادانیش، یەک قسەی لە زار نەهاتە دەر، وەک ئەوە کە هیچ پەیوەندیەکی بە ژیانی خەڵکی کوردستانوە نەبێت، بەڵام لەبەرامبەر بینی (٢٠٠) ملیارەکە، هەموو هاتنە خێت و هەڕەشەی بە ناوەڕۆک و هیستریکی میدیایان بەڕێخست.
شتەکی تازە ئاگەر هەبێت لەو نەوەدا، خەریکە (زەنی سوز) خەی هاوتا بە (زەنی زەرد) لە گرتن و ئاونان و سەرکوت و زیندانیدا دەکات. گردبونەوە و خۆپیشاندانەکان قەهراوی سەرکوت دەکات. هەرچەند ئەوە زەر تازە نیە و ماوەی چەند ساڵەکە ئەم پرسیە دەستیپەکردووە، بەڵام لەوەتەی (یەکەتی) یەکدەستتر بووە، ئەم دەزگایەش سەرکوتگەرتر بووە. تازە تر لەوانە نزیکبونەوەی تەواوی حزبەکان و بزووتنەوەکان لە پەکداچوون و تەهەکەشی نەتەوەگەری و ئیسلامگەری و هاوستراتیژیی ئابووری و سیاسیان.
خەڵکی (پەنجوەن) سەرکەوتنیان بەدەستهێنا، دەربەندیخان لە مانگرتنی گشتیدان. سەرەتای بزووتنەوەیەکی تری جەماوەری بە پەداویستیە بنچینییەکان بەدەر لە ئاجیندای حزبەکانی نەومان هێنان، بەڵەوەیە. ئەم ناڕەزایەتیانە دەریچەیەک بە ڕزگاری و ئاسەی ئاوگەریان هەڵگرتووە.

سەرەتای ٢/٢٠٢٣

هەڵخەڵتاندن لە دیموکراسیدا، بە نموونە: ئەدوارد بەرنەیس.
جەودەت سەفی

ئەدوارد بەرنەیس شارەزایەکی بواری پەیکلامی ئەمریکی بووە کە لەساڵی١٩٩٥ لە تەمەنی ١٠٣ ساڵیدا کۆچی دوایی کردووە. ئەم پیاوە بە باوکی دامەزرێنەری پەیوەندیی سیاسی و پیشەسازی مۆدێرن دەژمێردرێت. یەکەم تەکنیک و شێوازی(هەڵخەڵتاندن و کارلێکردن لەبیروبۆچوونی خەڵکی) بنیاد ناو پڕۆی پێدا. ئەوتەکنیکانەی لە پڕتووکێدا بەناوی(پڕوپاگەندە) بۆ باو کردووە کەتێیدا باسی هێگاکانی چۆنیەتی خەڵتاندن وکار لە کردن لەبیروبۆچوونی خەڵك دەکات لەناو سیستەمی دیموکراسی دا.

بەرنەیس بەیەکێک لەپیاوانی ماشینی ئابووری دادەنرێت کەگەیشاندەرە بە چۆنیەتی دەست بەسەرداگرتنی ئایدیۆلۆژیاو خەڵتاندن و کارلێکردنی بیروبۆچوون لە دیموکراسی دا. بەرنەیس وەکوماکیاڤیلی سەدەی بیستەم لەقەڵەم دەدرێ. بەهەمان شێوە کە ماکیاڤیلی ئاوڕی پادشاومەلیکانی دەکرد کە چۆن میللەت هەبخەڵتێنن و کاریان تێبگەن، بەهەمان شێوە بەرنەیس ئاوڕی پیاوە سیاسیکان و گەورە خاوەنکانی پیشە سازی دەکردو تێیانی دەگەیاند کە چۆن و چی بکەن بە بەرزکردنەوەی ئاستی سەرمایەکانیان لەڕووی ئابووری و لەڕووی سەمبۆلیەوە (بەواپێکردن، ڕووخۆشی، متمانە، هتد)، کە ئەگەر خشکەڕۆگەرانتی فرێشتنن و هەروەها گەرانتین بە بەدەست هێنانی دەنگی خەڵک لەکاتی هەڵبژاردندا. بەرنەیس هەروەکوو ماکیاڤیلی، خۆی ناشارێتەوەو بەرپرسیارێتی کارەکانی دەگرێتە ئەستۆ. بەرپرسیارێتی ئەوەشەوەست و بەچوونی هەڵدەگرێ کە دیموکراسی بەرلەهەموو شتێک بریتیە لەسیستەمێک کە تێیدا کەمینە (أقلية) کە بریتیە لەچەند کەسانێکی خوێندەوارو تێگەیشتوو دەبە خەڵکی هەبخەڵتێنن و کاریگەرییان هەبێت لە بیروبۆچوونی خەڵکی، لەژێر دروشمی (لە پێناوی بەرژەوەندی کەمەگا) بەئاگایانە و هۆشیارانە.
بەرنەیس دەڵێ: هەڵخەڵتاندن وکارلێکردنی بەئاگاو هۆشیارانە لەبیرو بۆچوونی ئاگاو نائاگای خەڵکی بریتیە لەخاڵی سەرەکی وهەرەگرنگی کەمەگای دیموکراسی. ئەوکەسانەی کە ئەو میکانیزمی خەڵتاندن و کارلێکردنە نەبینراوانە ئەنجام دەدەن بریتین لە حکومەتێکی نەبینراو کە دەسەڵاتی ئاستەقینەیان بەدەستەوەیە لە

ووڵات و حوکمی وڵات دەکەن و دەروون و هەستمان دادە تاشن و ئارەزوو و حەزەکانمان پەروەردە دەکەن و بیرو بۆچوونمان بە هیپنۆز دەخەەتنن و پێشنیارمان دەکەن. ئەوانە کەسانێکن کە لەڕاستی دا نە کەس دەیانناسێ و نە کەسیش ناویانیان بیستووە.
هەروەک و دەبینن لەگەڵ بەرنامەیس، هەست ناکەین کە خیانەتمان لە دەکرێ. لەڕاستی دا ئەو تەوریەی بەرنامەیس بریتی یە لە پێشنیاری بەکار هێنانی میکانیزمی دەروونی مرۆڤ لەوەی کەهەمیشە بەدوای تەرکردنی برسێتی ئارەزووە سەرەتاییەکانیدا خەریکە. ئەوش بە بەکار هێنانی تیۆریەکانی پیشەنالیزی فرەید . کەواتە ئەو شتەی کەدەبە لەی تێبگەین ئەوەیە کە (دیموکراسی بەپێچەوانەی ئەوەی کە زۆر بە ساویلکەیی تێگەیشتووین ، بریتی نیە لە دەسەاتی میللەت) چونکە مرۆڤ سەردانانەوێنەت نەبە بەرژەوەندی یەکانی نە بە ئاقڵ و هۆشی بەکەو سەربەئارەزووەکانی دادەنەوێنەت! کەواتەدیموکراسی شوێنی دەسەاتی خەڵک نیە. بەکەو ژمارەکە کە تیایدا خەڵک هەڵدەخەەتێندرێ بە کارلێکردن لە بۆچوونەکانیان لەجیاتی ناچار کردنیان. دەتوانین بڵێین کە دیموکراسی بریتییە لەدیکتاتۆریەتێکی پێگەیشتوو و کامل . چونکە دیموکراسی ژمارەکە لەسایەی دا لەجیاتی ستراتیجی ناچار کردنی خەڵک ، ستراتیجی هەڵخەەتاندنی خەڵک دەگرێتە بەر. ئاستە کاتە زۆر شت بەسەر میللەتدا بسەپێنین کە لەبەرژەوەندیاندا نیە ئەوا گریمانی دەربەینی ناڕەزایی و یاخی بوون و بەرپەرچدانەوەی خەڵك خەی لە ئاستێکی بەرزدادەزێتەوە. چونکە میللەتێک کەناچار دەکرێ، ئەوا بەگومان هەست بەوە دەکات کەناچار دەکرێ و هۆشیارە لەوەی کەلەژێر چەنووکی دەسەاتێکی زاڵم دایە. بۆیە دوای ماوەیەک ئەو میللەتەی کە هەستی ژێر دەستەیی تێدایە لەوانەیە خەی هەڵک دەبخت و یاخی ببێ و داوای مافەکانی خەی بکات. بە پێچەوانەشەوە لەنەو کەمەگایەکی دیموکراسی کە تیایدا خەڵکی ناچار ناکرێن، بەکەو لە هەگەی کارلێکردنی دەروونیەوە کاریان لە دەکرێ وهەڵدەخەەتێندرێن، ئەوا مرۆڤەکان واهەست دەکەن کە ئازادن لە هەڵبژاردنەکانیان و لە ڕاو بە چوونەکانیان.
هونەری پەوپاگەندەی ئیدوارد بەرنەیس هەگای خۆش کرد بە هەشتنەوەی میللەت لەژێر دەستی بەبە ئەوەی کە ئەومیللەتە ئاگادارەبت کە خەڵکێندراوە. واتە بە تێگەیشتن لە بیرۆکەی بەرنەیس دەبێت واز بهێنین لەبەوای فریشتەییانەی دیموکراسی و قبوڵی ئەوە بکەین کە ئەو کەسانەی دەستەاتیان بەدەستەوەیە بە بەرژەوەندی میللەت نیە بەکەو بە بەرژەوەندی خودی خۆیان. بە زانیاری ، بەرنەیس کۆی خوشکی سیجمەند فرەید بوو. بۆیە تووانی کەک وەربگرێت لە تیۆریەکانی(ئاگایی) و (نائاگایی) مرۆڤ لە هەڵبژاردنەکانی و لە

بەیارەکانی و لەکردارەکانی. بەبەچوونی فرەید مرۆڤەکان زۆربەی ژیانی دەروونیان لەلایەن نائاگایی بەڵام دەبردرێت وتاقە کەس لە ژێردەسەتی ئاتی نائاگایی دایە. واتە ئارەزووە غەریزیەکانمان. ئاگایمان تەنها بریتیە لە هووبارەکەی تەسکی جموجۆڵدەروونیەکانمان، چونکە لەڕاستی دا زۆربەی زۆری ئارەزووەکانمان و بیرکردنەوەکانمان لەلایەن نائاگایی یەوە فەرمانیان پێ دەکرێت و ملکەچی نائاگایین.
دەروونناسانی قوتابخانەی فرەید ئەویان سەلماندووە کە (بیرکردنەوە و کردارەکانمان جگرەوەی تێرکردنی ئەو ئارەزووانەن کەنامانتوانیوە تێریان بکەین و شاردوومانەتەوە واتە هەندە جار لە ژیانماندا ئارەزووی شتێك دەکەین نەک لەبەر ئەوەی بەڕاستی پێرەزە یان پێویستە ، بەڵکو لەبەر ئەوەی، بەشەویەکی نائاگایی ،هەمایەک یان سمبوڵێکی تر لەوشتەدا دەبینین کەناوەرین بیدرکێنین کە ئارەزوومان لێیەتی. بە نموونە کەسێک کە ئۆتۆمبیلێک دەکڕێ لەوانەیە بەخەی بڵێت کە پێویستی پێیەتی بە هاتوو چۆ. کەچی لەناخی خێیدا دەزانێ کە هەبوونی ئۆتۆمبێل خەرجی دارایی زیاد دەکات و تەمبەڵی دەکات و بەکەمی جوڵەو ڕاگرتن زیشتن تەندروستی خراپ دەبێ. ئارەزووەکەی لەوانەیە لەوەوە هاتبێ کە ئاستێکی کەمایەتی پێ دەبەخشێ بەوەی کە ئۆتۆمبێل ڕەمزی ئاستێکی کەمایەتیە کەدەست ڕاگرتووەو لەکارکانیدا سەرکەوتووەو هەروەها بە ئەوەی سەرنجی ژنەکەی ڕابکێشێ بەسەرکەوتنی خێی و توانا داراییەکانی. ئەو پەرنسیپە گەورەیە دەیەوێت پێمان بڵێت کەزۆربەی کردارەکانمان لەلایەن ئەو هەکارانەوە دەبزوێنرێن کەخەمان لە خەمانی دەشارینەوە. جا چ لەئاستی دەروونی تاکە کەسی و چ لەئاستی نائاگایی دەروونی دەستەجەمعی. ئەوکەسەی کە لەڕاگەی پەوپاگەندەوە دەیەوێت سەرکەوێت دەبێ لەو هاندەرە شاراوانە تێ بگات.

بەنیسبەس جگە لە فرەید، تووانیویەتی کەڵک وەربگرێت لە تیۆری یەکانی (گوستاف بۆن) دەربارەی دەروونناسی گروپ یان هۆشامات یان دەستەجەمع. گوستاف بۆن پێ ی وایە کاتێ تاکەکان کەدەبنەوە کەمتر بە هۆش و ئاقڵ بیردەکەنەوە لەوەی کە کاتێ تەنیان. نەک تەنها سەرکردە دیکتاتۆریەکانی وەکوهەتلەرو مۆسۆلینی و ماوتسێ نگ و ستالین لەسیاسەتکانیاندا پێیەوی تیۆری یەکانی (گوستاف بۆن) یان دەکرد، بەڵکو زۆر لەسەرکردە کەماریەکانی وەکو (ڕۆزفیلت و چەرچڵ و دیگۆل و هتد. یش سوودیان وەرگرت لە گوستاف بۆن
فرەید لە پەرتووکی (دەروونناسی کەلەکتیف وشیکردنەوەی من لەساڵی ۱۹۲۰دا، دەڵێ گوستاف بۆن بەهەی ئەوەی کە تیۆریەکانی خەی

لەسەربناغەی ئاگایی لێژیانی دەروونی دا بنیاد ناوە زۆر نزیکە لە تێۆریکانی من). لەسالی ٢٠٠٩ ڕۆژنامەی (لەماند)ی فێمینسی پارتووکی(دەروونناسی دەستجەمع)ی گوستاف بۆن بەیکەک لەو بیست پارتووکانە لەقەڵەم دەدرا کە (جیهانیان گۆی) چونکە گوستاف بۆن وەکو ئەدوارد بێرنەیس هەمووشارەزایی وزانیاریەکانی خۆیان دەربارەی دەروونناسی دەستە جەمع و هەڵسوکەوتی گرووپ خستە خزمەتی پیاوەسیاسی یەکان و گەورە سەرمایەدارەکان و پیشە سازەکان بە ئاوەی بتوانن دەسەڵاتیان زیاتر بسەپێنن و فرت وفێڵکانی دیموکراسی پارەپە بدەن. یەکێک لە شاکارەکانی بێرنەیس کە زۆر ناسراوە لەسالی ١٩١٧ لە گەرمەی جەنگی جیهانی یەکەم ، بێرنەیس یارمەتی سەرۆک ویلسۆنی ئەمریکای دا بۆ کارتێکردن لە بیروڕای کەمەگەی ئەمریکی و ئامادەیان بکات بۆ چوونە ناو شەڕەوە. ئەوکاتە وابوو کە حکومەتی ئەمریکی دەستی کرد بەبەاوکردنەوەی یەکێک لەبەناو بانگترین تابلۆی پڕوپاگەندە کەتیای دا ئەنکە سام پێنجە بۆ ئەمریکی یەکان درێژدەکات و پێ یان دەڵێت تەم دەوڵت بۆ سوپای ئەمریکا.

ئەو تابلۆ ێکلامە پڕوپاگەندەیە هانی ئەمریکیەکانی دا کە لە بیرکردنەوەی ئاشتی خوازانەیان دابڕێن کە ئەوکاتە زۆربەی ئەمریکیەکان ئاشتی خوازبوون. بەهام لێژەر کاریگەری ئەو پڕوپاگەندەیە بەهەزاران کەس بەهەستی ناسیۆنالیزم خۆیان خۆبەخش کردوو چەکی سەربازیان هەڵگرت و بەرەو بەرەکانی جەنگ ڕەیشتن. چەند ساڵێک دوای ئەوە بێرنەیس کەمپینێکی بازرگانی خستە بازاڕەکانەوە کەلەلایەن کەمپانیاکان پیشەسازی ئەگرفوودە وە فاینانس کرابوو بۆ کەنسەپتی ێکلامێک بۆ هاندانی خەڵک بۆ زیاتر خواردنی نانی بەیانیان ، کە پشتی بەستبوو بۆ پشنیاری چەند پزیشکێکی پسپۆڕی خواردن کەلەلایەن بێرنەیسەوە بۆ پارە گیرابوون، کە گوایە خواردنێکی زۆرو پڕ لە پڕۆتینی نانی بەیانیان باشە بۆ تەندروستی. هەرلەگەڵ دەست پێکردنی ئەو کەمپینە لە ڕۆژنامەکاندا فرشتنی (بەیکەن)کە بەشێکی چەوری گەشتی بەرازەو لە ڕەگەی پیشەسازیەوە دروست دەکرێ ،بەشەویەکی خەیاڵی ڕووی لە زیاد بوون کرد. ئەو ێکلامە جەگەی باوەڕ بوو چونکە لەلایەن کەمیتەیەکی زانستی پزیشکیەوە پشتڕاست کرابوەوە. بەیە زۆر بەئاسانی تووانی قەناعەت بە ئەمریکیەکان بهێنە کە گوڕەیەی ئەو پزیشکانەبن . ئەو کارەی ئیدوارد بێرنەیس یەکەم سەرکەوتنەکی گرنگ بوو لە میانەی پیشە سازی فراواندا. سەهەمین سەرکەوتنی بێرنەیس کەلەساڵی ١٩٢٠ بەدەستی هێنا ،بریتی بوو لەکاری ێکلامی پڕوپاگەندە بۆ پیشە سازی جگەرە بۆ زیاد

کردنی بازاڕی فرۆشتن. بۆ ئەوەی بەرنامەیەکی ستراتیژیکی زۆرکاریگەری گرتە بەر کە بریتی بوو لەوەی کە هانی ژنان بدات کە دەست بکەن بە جگەرە کێشان . لەو سەردەمدا شوێنی جگەرە کێشان تەنها بە پیاوان بوو. ئەو ژنانەش کە جگەرەیان دەکێشا بریتی بوون لە ژنە سەزانی یەکان .ستراتیژی بەرنامەیس بریتی بوو لە گۆڕانکاری کردن لەسەر چۆنیەتی سەیرکردن و بینینی جگەرە لەلایەن ژنانەوە.
چونکە بەرنامەیس لەوە باش تێگەیشتبوو کە هەستووکەوتەکانمان لەلایەن چۆنیەتی سەیرکردن و بینینمان بۆ ئەو هەستووکەتانە فەرمان وەر دەگرن و حوکم دەکرێن. بۆگومان ئەگەر کارێک لەلایەن خەڵکەوە بە سووک و خراپ سەیر بکرێ ئەوا زۆر سەختە بۆتاک تەحەمولکردنی ئەو کارە بکات. بەرنامەیس لە ءەسرانی یەکشەمەکان لەساڵی ١٩٢٩ چاندان بانە وجەژن و خۆ پیشاندانی ئەرگانیزە کرد لە نیویۆرک کە تەنها بە ژنان بوو . چەند ژنێک کە لەلایەن بەرنامەیسەوە بە کرێ گیرابوون ، لەپشەوەی خۆ پیشاندانەکان جگەرەیان دەکێشاو لەژێر لافیتەیەک دا دەیانشتن کەلەسەری نووسرابوو (مەشخەڵەی ئازادی). ئەوە بابەتێکی زۆر گرنگە بۆ تێگەیشتن لەمیکانیزمی هەڵخەڵەتاندن و کارلێکردن لە بیرو بۆچوون .
پرەنسیپی هەڵخەڵەتاندنی بیروبۆچوون بریتیە لە بەیەکەوە گرێدانی کردارێک بە بینین و سەیرکردنێکی ئەمزی . واتە بەیەکەوە لکاندنی کردارێک بە بیروبۆچوونێک ماف دەدات بەو کردارەو هاندەرە بە پەرە پێدانی لە ئاستی کەمەدا. لەبەرگەی ئەو خۆ پیشاندانانەوە جگەرە ئیتر سەیر نەکرا وەکوو کارێکی بە ئەوشتی. بەکو وەکو دەست بەسەرداگرتنی فالیوس (ئەرگانی سیکسی پیاوەتی) سەیر کرا. واتە ژنەکان جگەرە کێشانیان وەکو سەمبۆلی ئازادی و خۆ ڕزگارکردنی ژن دەبینی. بابەتەکە ئەوە نیە کەئامانج لەو کارەدا خستنە ڕووی باشی جگەرە بێت، چونکە لەساڵانی بیستەکاندازەر لە پزیشکەکان بە بڕژەوەندی پیشە سازی یەکانی جگەرە دەیان گووت جگەرە خراپ نیە بۆ تەندروستی و بەکو کاری ئارام کەرەوەی هەیە لەسەر دەڕاوکێ .
ستراتیجی بەرنامەیس ئەوە نەبوو کە بڕە جگەرە باشە بۆ تەندروستی. چونکە ئەوە کارێکی زۆر ئاسان بوو. بەکو دەیویست بڕە ژن کە جگەرە دەکێشێ واتە ئازادە و ژنی جگەرە کێش بریتی بوو لە ژنێکی شۆڕش گێڕ . ئەو ستراتیجییە زۆر کاریگەر تربوو . چونکە ئەو کاتە پێنا بۆ ئەق و هەش نابەین ، بەڵگو پێنا دەبەین بۆ جۆری سەیرکردن و بینینی بابەت ، پێنادەبەین بۆ ئەمز .
ئەمڕۆ کاتێک ژنێک دەبینین کە جگەرە دەکێشێ، بیر لەوە ناکەینەوە کەئەو ئەنجامی ستراتیژیکانی بەرنامەیس. بیر لەهەکاری مژووی ناکەینەوە کە لە ئەنجامی هەڵخەڵەتاندنی پیشە سازی یەوە هاتووە.

بەکو دەبین ژن وەکو پیاو جگەرە دەکێشێ و تەنها نیشانەی یەکسانی جەندەرە . واتە ئەو یەکسانیەی کە ژنان لەدووای خەباتێکی زۆر بەدەستیان هێنا. بەڵام لەڕاستی دا تەنها بریتیە لەشانگەریەک و تەنها چەند لایەنێک کە لەو مەسەلەیە قازانج دەکەن بریتین لە پیشەسازی یەکانی جگەرە . پەزانی و عەبقەری یەتی هەڵدەتاندنی بیروبۆچوون بریتیە لەوەی کە کارێکی وابکرێ کە بۆچوونی تاک ئامانجی سەرەتایی لەبیربکات. وابکرێت کە هەستەکانمان ئامانجە سەرەکیەکان بشارنەوە. چونکە ئامانجی بەرنەیس هەرگیز ئەوەنەبووە کەژنان لەژێر دەستی پیاو ڕزگار بکات . ئامانجی بەرنەیس تەنها ئەوەبووە کە فرەشتنی جگەرە زیاد بکات . گاتە بازاڕی ئەو ستراتیژیە لەوەدایە کە بیرو بۆچوونی خەڵکی گۆڕی. ئەوش لەڕێگەی ستراتیژی کارلێکردنی کەمپە لەژێر ناوی پێشکەوتن. هەڵدەتاندن و کارلێکردن لە بیروبۆچوون بریتی یە لە ستراتیژیەک کەباوەت پێ دەهێنە بە پێشکەوتنێکی بابەتی لەجەی هەڵدەتاندنی تاک و کەمپە . پرۆنسیپی کارلێکردنی بە چوونی کەمپە بریتیە لەباوەڕ پێ هێنانی تاک و کەمپە کە کردارەکانیان هەڵبژاردەی خۆیانە (بەئازادی).
من ئازادم و بە بۆیاری خۆم دەچم بۆ جەنگ چونکە بڕگری لە نیشتمان دەکەم . من ئازادم و بەبۆیاری خۆم بۆیانیان بۆیکەن دەخۆم چونکە بۆ تەندروستی من باشە . من ئازادم و بەبۆیاری خۆم جگەرە دەکێشم چونکە من زانم بەسەر فالیوسی پیاو و ژنێکی ئازادم، یاخوود من پیاوم و بۆ جگەرە کێشان سیفەتی پیاوەتی خۆم نیشان دەدەم . کەواتە هەڵدەتاندن و کار لێکردنی بیروبۆچوون وا لێتاک و لە کەمپە دەکات کە ببن بە ئەکتەرو هاوکاری ژێر دەستەیی خۆیان . هەڵدەتاندن واتە دەستکات بەبە فشار .چونکە هەڵدەتاندن وادەکات کە هەست بکەیت بە ئازادی. کرداری ژێر کاریگەری هەلخەتاندن بریتیە لە کردارێك بە هەستێکی ئازادەوە کە ئەویش خۆی لە خۆیدا جووڵەیەکە یان کردارێکە بەبێ بیر کردنەوە.

جەودەت سەفی
ماوژکاری کەمەایەتی

بیرەوەریی‌کانی مالی مردووان.. شەماڵ بارەوانی

ئەوجارەیش قسە لەسەر بەرهەمێکی تری (فیدۆرمیخائیل‌فیتش دیستۆیفسکی (١٨٢١- ١٨٨١)، فیلەسوف و گەورە نووسەر و بیرمەندی ڕووسی دەکەین و تیشک دەخینە سەر یەکێک لە شاکارە ناودار و جیهانی و ناوازەکانی "بیرەوەریی‌کانی مالی مردووان".
ئەو یادەوەرییە تراجیدیکیانەی لە کاتی خوێندنەوەیاندا قەیسەری ڕووس "ئەلیکسەندەری دووەم"ی خستەگریان و فرمێسکی بەکۆڵ و پێ لەئازار وەک لەزمەی باران لەسەر گەنای ڕیزیان بەست.

ئەو بیرەوەرییە تاڵ و بەسۆز و بە ئازارانەی دیستۆیفسکی لەبارەیانەوە دەڵێت: هەرکاتێک بیرم دەکەوێنەوە، ئازارە کەنەکان لە ناخمدا وەئاگادێنەوە و دەروونم دەگوشن و هەست بە خنکان دەکەم.

ئەو ڕەمانەی تەلستۆی گەورە نووسەر لەبارەیەوە دەڵێت: ئەگەر کتێبە پیرۆزەکان نەبوان، ئەوا دەمگوت بیرەوەرییەکانی دیستۆیفسکی کتێبی پیرۆزە.
ناڵێین "بیرەوەریەکانی مالی مردوان." باشترینی بەرهەمەکانی دیستۆیفسکییە، وەلێ وەک بەشێک لە ڕەخنەگران و لێکۆڵەران بەچونیان وایە، کە ئەو شاکارە جیهانیە سەرتا و بناخەیەکی باش و گرنگی ئەو ئەوجارە ئەدەبیەیە کە پێی دەڵێن: ئەدەبی گرتووخانە (ادب السجون).

(بیرەوەرییەکانی مالی مردووان)
دەست پێک و سەرەتای گەشەی کاری فیکری و ئەدەبی دیستۆیفسکی و پێگەیشتنیەتی لەوبواردا.

دواتر (لەتاوان و سزا)دا، دیستۆفیسکی دێگات بە لوتکەی داهێنان و هەڵەمی نووسین و دەبێت بە ئایکۆنکی ئەدەبی جیهانی و کەتا وەستگەی داهێنان و دواقۆناخی نووسین و ژیانی ئەدەبیشی شاکارە ناودارەکەی(برایانی کارامازۆف)دەبێت.

ئەو شاکارەی کە چوار مانگ بەر لە مردن و لەساڵی١٨٨٠ و لە دوو توێی ڕەمانکی نزیکەی ٤٥٠ لاپەڕەیی هاتە بەاوکردنەوە.

دیستۆیفسکی بیرمەند و گەورە نووسەر، لەهاتوویکی بە وێنە و

زیرەکییەکی بە ئەندازە و توانایەکی پڕچوو ئاسای هەیە لە تیشک خستنە سەر دیاردەکان و پێنجە خستنە سەر بڕینەکان و لە چوونە قوڵایی ناخی کەسایەتییەکان و لە شیکاریکردنی سایکۆلۆجیەتی تاک و شیتەڵکردنی گەردوونە نەبینراو جیهانە ناوەکییەکەی مرۆڤ و باس کردن لەو ململانێ و ناکۆکیانەی ناخی بەنیادەم.
ئەو ناکۆکیانەی کە مرۆڤ پێیەوە گیرۆدەیە و بە دەستیەوە دەناڵێنێت و دەزینەوەی چارەسەری بەیان.

دەیستۆفسکی، بە شێوازێکی هێندە بەرز و جوانیەکی ئەفسوناوی و بە زمانێکی هێندە شیرین کە جادو لە خوێنەر دەکات و مەستی ناواخنی چیرۆک و ئاوێتەی قوڵایی ڕووداوەکانی دەکات و وا لەخوێنەردەکات بە تامەزرۆییەکی زۆرەوە سەرداوی ڕووداوەکان بکات و پەرۆکان وەربگرێت.
"گەیشتم بە زیندان. ئەوشوێنەی دەبێت سانایەکی زۆر تێیدا بمێنمەوە... کە دەزانێت لەوانەیە ئەفسووسی بە بکەشم کاتێک لێی دەڕامە دەرەوە و جێی دەهێم".
بەو تێکستە دەیستۆفسکی هەستی خەیمان بە باس دەکات لەیەکەم چرکەساتی گەیشتن بە زیندان.

لە زیندانی سیبیریا.
دەستەیفیسکی دەیەوێت بەو هەستیە پڕمان بێت مرۆڤ تاقە بوونەوەرە دەتوانێت لەسەر شتەکان ڕابێت و خووی پێوە بگرێت.
بیرەوەرییەکانی ماڵی مردووان/
شاکارێکی"دەیستۆیفسکییە و لە ساڵی١٨٦١، یەکەم چاپی لە بڵاو بووەوە.

پاڵەوانی بیرەوەرییەکانی ماڵی مردووان/
(ئەلیکسەندەر پترۆفیتش)ناوێکی خوازراوە و لە ڕاستیدا، گوزارشتە لە کەسایەتی نووسەر خۆی.
دەیستۆیفسکی لە ساڵی١٨٤٩ی زایینی و بە تۆمەتی دژایەتی کردنی قەیسەر نیکۆلای یەکەم و دەسەڵاتی پاشایەتی و ئەندام بوون لە کۆمەڵێکی یاساخدا، زیندانی دەکرێت و بەیاری سزای لەسێدارەدانی بە دەردەچێت.
بەڵام دواتر سزاکەی بە چوار ساڵ زیندانی لەگەڵ کاری قورس کەم دەکرێتەوە و ڕەوانەی گرتووخانەی کرکردنی زۆرەملێی سیبیریا دەکرێت.

بڕیە: بیرەوەرییەکانی ماڵی مردووان/

بیرەوەری و چێژکەی ئەو کاتەی زیندان و ئازموونی ژیانی دەیستێفسکی خۆیەتی.
ئازموونکی پڕ لە نەهامەتی و تاڵ و سەخت، دوای ئەوەی بە تۆمەتی ئەندام بوونی لە گروپێکی یاساخ، گرووپی (ئیشتراکیەکان)، دەیگرن و ڕاپێچی زیندانی سیبیریای دەکەن و بە سزای مەرگ، سزای دەدەن و دەستەقسکی نزیک دەبێتەوە لە سنوری مەرگ و جێ بەجێ کردنی سزاکە، وەلێ چانس یاوەری دەبێت و بڕیارێک لە قەیسەرەوە دەردەکرێت و سزاکەی ئەلیکسەندەر لە سزای مەرگەوە، بە چوار ساڵ زیندانی کردن لەگەڵ کاری قورس سوک دەکرێتەوە.

بیرەوەرییەکانی ماڵی مردووان/
ئاوێتەیەکە لە یەمان و یاداشتی ڕۆژانە و ژیانی کەسێنی و مێژوو و فەلسەفەو شیکاری دەروونی.
نووسەر لەسەر زمانی پاڵەوانەکەی"ئەلیکسەندەر پترۆفیتش"
دەخی سایکۆلۆجی و فیزیکی زیندانییەکان و ئەو ئازموونە تاڵەی خەی کە لەگەڵی ژیاوە، دەگێڕێتەوە.
ئەو شوێنەی ئازار و نەهامەتی و ترس و خەم و نائومێدی لە لەدایک دەبێت.
ئەو شوێنەی بەشێک لە یەخنەگران پێی دەڵێن دۆزەخەکەی دانتە.
بگرە زۆر خراپتر، ئاخر دۆزەخەکەی دانتە خەیاڵی بوو، بەڵام ئەوە زیندانی سیبیریا، یەڵاستی و حەقیقەتە.
گۆر فەڕەنسا بۆ زیندانە مێژووییە ناودارە مەترسیناکەکەی(زیندانی باستێل) ناسرابێت.
ئەمریکا بۆ گوانتانامۆ و عیراق بۆ ئەبوو غرەب،
ئەوە ڕوسیای سەردەمی قەیسەر و پاشایەتی و یەکەتی سۆڤیەتیش بۆ سیبیریا.
ئەو زیندانەی دەستەیقسکی تێیدا تووشی نەخشیی پڕکەم دەبێت و هەموو ژیانی لەگەڵیدا دەمێنێتەوەو بۆ دەستیەوە دەینانێنێت و کاریگەری لەسەر ناوەڕۆکی نووسین و بڕهەمە ئەدەبییەکانی دروست دەکات.
لەو زیندانەی دەستەیقسکی تێدا زیندانی کراوە، تێیدا یاداشتکانی خەی دەنووسێتەوە و وردو درشتی هەموو ئەو ڕووداو چیڕۆک و بەسەرهاتیانەی تێداتێمار دەکات کە خەی لەگەڵیاندا ژیاوە و بۆ چاوکانی خەی بینیونیەتی.
لە کاری قورس و دە ڕەقی پاسەوانە جەلادەکان و برسیەتی و ترس و لەدان و سوکایەتی پێ کردن و..تاد.
دیمەنی ئەو زیندانە و چیڕۆکی ئەو زیندانیانەیەی هەر یەکە

وەکایەتێک هەناونیشانێ ئەرێ و تەمەت و تاوانێک بێ پشت چواردیوارەکانی زیندانەکەی سپاردوون.
ئەو زیندانیانەی هەیانە نە هەست بێ پەشیمانی دەکات لەو تاوانەی ئەنجامی داوە و نە خەجالەتی دەیگرێت و نە ویژدان دەناسێت و نەیش حیساب بێ ئەخلاق و مەال و بەهاکان دەکات!
بگرە بەرجەستەکارێکی تەواوی کەسایەتی ئەهریمەن و ئایکۆنی شەیتان گەزی و خراپەیەکی لەهایە.

لە نموونەی پیاوێ ترسناکەکە(ئەرلەف).
ئەو پیاوەی بێ تەمەتی جەردەیی و گەگری خراوەتە زیدان. پیاوێک، داچەماوە لە هەموو بەهایەکی ئینسانی و دڵی بووە بەرد و ویژدانی مردووە و منداڵ و بەساڵداچووەکان دەکوژێت.
کوشتنەکی زۆر هەقانە. کەسێک نە لە سزا دەترسێت و نەئەشاندن سڵی پێ لە تاوان دەکاتەوە. ئەو بەرگەی هەموجۆرە ئازارێک دەگرێت.
ئەو کەسەکی سادیکە و لە هەمان کاتدا مازۆخیشە.
سادیک، چێژ لە ئازاردانی بەرامبەر و کوشتنی مرۆڤ و ئەنجامدانی تاوان دەبات.
مازۆخیش لە ئازار و سزدانی خۆی هەمان شتەوە چێژ دەبات !
بالکەشین، زیندانیەکیترە. بالکەشین کەسەکی گاتەچیبووە و هەر ئەو گاتەیش هەناویەتە ناو چوار دیواری زیندان.
ئەو بە گاتە ەووی دەمانچەکە دەکاتە هاوەکەی و بە هەڕە دەستی بەر پەلەپیتکەی دەمانچەکە دەکەوێت و فیشەکەکی کۆر، هاوەکەی دەپەکێت و دەیکوژێت و بە هەیەوە زیندانی دەکرێت.

لەقاکەزمیتش:
گەنجەکی بنەچەئکرانی. کەسەکی لە خەبایی. تاوانبار و گرتیەکیترە و تاوانەکەی ئەویە کە کاتێک گوێی لە کەسێک دەبێت، دەڕێت "من قەیسەرم، من خوام"، بە لام و جیم یەکسەر دەیکوژێت و ناتوانێت بەرگەی بیستنی ئەو قسەیە بگرێت و کاردانەوەی لادروست دەبێت و کەنتەڵی ئەقل و هەزی دەروون لەدەست دەدات و ئەو تاوانەی کوشتن ئەنجام دەدات.

ئارستەڤ:
ئەو زیندانیکراوەی دەستیفسکی پێی دەڵێت ئەو گوزارشتە لە شپرزەیی و شەواوی ڕۆح و زەر لە ڕۆحە شپرزە و شەواو تەکچووەکەی کارەکتەری "بکازیمەدە"ی پاڵەوانی ڕۆمانی(پشت قەمبورەکەی نەتردام)ی ڤیکتەر هەگەدەکات.

“غازینی تەتاری:
زیندانییەکیتر، ئەو پیاوە دەروون نەخۆشی چۆڵ لە سەربینی منداڵ دەبات و بەرلەوی هەر منااڵک بکوژێت، بە جۆرەها شێوە دیان تەقەنێت و پاشان دەندانترین و ترسناکترین جۆر دیان کوژێت.
ئەو پیاوی دەستیڤسکی لەبارییەوە دەڵێت: خاوەن دوو چاوی عوسمانلیانییە، کەسەکی یاخییە، دە ڕەق و بگرەن، ئەو وەحشەکی دەندییە، بوونەوەرەکی ترسناکە، جانجالەکییەکی مزنە لەناو پستی مرۆڤدا، ئەهریمەنە، کاتەک سەرخۆش دەبێت، بە چەقۆ پەلامار و هەرش دەکاتە سەر ئەوانیتر.

ستارەدەب:
زیندانییەکیترە، ئەو پیاوەکی دانەمرە و بەهەی کەشێکی مزهەبی و ئیدەلۆجییەوە تووشی زیندان بووە.

تاوانەکی ئاگر بەردانیەتی لە کلەسایەکی ئرتەدەکسیەکان. چونکە ئەو کەنیسەیە سەر بە مزهەبێکیتری جیاواز لە مزهەکەی ئەو بووە و بەو کارەی بە حیسابی خۆی، خزمەتی بیرو باوەڕ و ئایینەکەی خۆی و پیامی خوداوەندی کردووە.
ئەو شانازی بەو کارییەوە دەکات و هیچ لەی پشیمان نییە.
ئەو زیندانییەکی باوەڕدارە و بەردەوام خەریکی خوێندنەوەی کتێبی پیرۆزە.
هەموو زیندانیان خۆشیان دەوێ و ڕێزی دەگرن. کەسەکی جێگەی متمانەیە و زیندانییەکان پارەی خەیان لای ئەو دادەنێن و بە باپیرە بانگی دەکەن !

تەبەلسک:
سەرکی گرووپێکی مافیا و جەردە و ڕەگرە.
کەسەکی ترسناک و ئارەزووبازە.
دەیستیڤسکی ئەو یاداشتەی بە نهێنی لای یەکێک لە کارمەندەکانی ئەو نەخۆشخانەیەی ناو زیندانییەکەی سیبیریا دەتەپاراستن و دوای تەواوکردنی ماوەی سزاکەی و ئازادبوونی دەیستیڤسکی، ئینجا دەتە بەاوکردنەوە و دەبەتە شاکارەکی جیهانی و بە هەرمان ئەستێرەی بەختی لە ئاسمانی ئەدەبدا بدرەوشاوەیی و ناوی لە یادگەی مرۆڤایەتی و تەماری کەلەپووری مڕوودا بە زیندوویی و نەمری و جاویدانی دەمێنێتەوە.

بیرەوەرییەکانی ماڵی مردووان/
ئەو شاکارەی لەناو منداڵدانی زیندان لە دایک بوو.

لەو شوێنەی نووسەر پێی دەڵێت: ماڵی مردووان.
ئەو کەسەی چووە ئەو شوێنە، ئیدی تەواو کۆتایی پێهات. ئەگەر بە فیزیکیش نەمرێت و کۆتایی پێنەێت، ئەو بە ڕووح و لە ڕووی سایکۆلۆجییەوە مردو کۆتایی پێهات و ئیدی دەچێتە ڕیزی مردوان.

ئەو زیندانەی بووە هۆکاری لە دایکبوونی ئەو شاکارە مەزنە و کودەتا و گۆڕانکاری لە جیهان بینی و بیروباوەڕ و دەروونی دەیستێفسکی و سزای زیندان و یاسای وەات.
"دەبە سوپاسی ئەو چارنووسە بکەم کە ئەزموون کردنی ئەو نەهامەتیانەی پێ بەخشیم، ئەو چوار ساڵەی بەمکرد لە زیندانداا، چاکەیەکی گەورەی بەسەرمەوە هەیە، بیرو باوەڕ و دەروونم گۆڕانکاریەکی گەورە تێیدا ڕوویدا، بەهۆی چاکەی ئەو ئەزموونەوە".

بیرۆڕیەکانی ماڵی مردووان/
ئەو شاکارەی بووە هۆکاری ئەوەی گۆڕانکاری لە یاسای زیندانی وەات بێتە کردن و سزادانی فیزیکی لە زیندانی سیبریاو وەاتی ڕووسیا، لابببرێت و بە تەنها سزای سایکۆلۆجی شوێنگرەوەی بێت.
دوای ئەوەی دەیستێفسکی ئەو زیندانەی وەک دەزەخێک ناوبرد و باسی لە ڕەوشی خراپی زیدانیان و دۆخی دەروونی و ئازاری جەستەیی و نەهامەتیەکانی زیندانیکراوەکان کرد، هەست و هاوسۆزی خەڵکی جوانەد و نەڕازایی و فشاری جەماوەری درووست کرد و قەیسەر(ئەلیکسەندەری دووەم)ی ناچارکرد بێتە ژێر ئەمری واقیع و سەر بە دیفاکتۆ شکەبکات و ئەو یاسا نامرۆڤانە و سزا دە ڕەق و هۆقانەیە هەبوشێنتەوە کە ڕەوایەتی بە ئازاردانی جەستەیی و سزای فیزیکی زیندانی کراو دەدات.

دوای ئەوەی ژنەڵا(نیکۆلای ئەرلەف)نامەیەکی بە ئەلکسەندەری دووەم نارد و تێیدا ئاماژەی بەو بۆشی ڕەماندکەی دەستێفسکی دا، کە لە ساڵی١٨٦٢ دەرچوو.
نووسەر تێیدا باس لەو سختی و نەهامەتی و ئازارانە دەکات کە زیندانی کراوان بەهۆی ئەو یاسایەوە لەزیندانداا دەیچێژن.
تکای لە قەیسەر کرد کە ئەو یاسایی ڕەوایەتی بە لەدان و ئازاردانی فیزیکی دەکات لابەرێت. دواتر لەژنەیەک بە ئەو بابێتە پەک هەندرا، تاوەکو گفتوگۆ لەسەر پەداچوونەوە لە بابێتەکەدا بکەن، پاشان و لە نیسانی ساڵی ١٨٦٣، بەیاری لابردن و ئیلغاکردنی سزاکە دەرچوو.

ئێستا لەهەموو ئەروپا سزای لە سێدارەدان و سزای جەستەیی و فیزیکی

لابراو و پرۆسەی لێکۆڵینەوە یاسایی دەکەن.
دەستگیرکردنی زیندان ئەو ئازارو ئەشکەنجانەی لە ماوەی چوارساڵەکەی چەشتی، تەنها لەوەدا خۆی نادەبینێتەوە کە ئازادی لە زەوتکراوە و ئازاری سایکۆلۆجی و فیزیکی دەدرا و کاری قورسی پێدەکرا.
بەڵکو ناخۆشتر لەوە و بەسوتر و قورستر ئەوەبوو، ئەو خراوبوونە زیندانێک لەگەڵ کەسانێکی جەربەزەر لە تاوان باران.
لە مرۆڤی بکوژ، دز، دەستدرێژیکار، سادیک، سەرگەردان و ناشنبیر و بە هەست..تاد.
ئەوە دەرخی ئاستەقینەی دەستگیرکردنی بوو. ئازارێکی زۆری دەروونی بەهێزەوە دەچەشت و هەوڵەووی ناخۆشی دەبووێەوە.
"تەکنیکەبوونی بەردەوامم لەگەڵ ئەو جۆرە کەسانە، ژەهری دەخستە دەروونمەوە، هیچ شتێک لەماوەی ئەو چوار ساڵەی زیندان بە قەد ئەوە ئازاری منی نەدا. ئازارێک کە بەرگەگرتنی زۆر سەخت و مەحاڵە".
دەستگیرکردنی بەو شێوەیە باسی ئەو دەخە تراجیدیک و تژی لە ئازار و ناخۆشیە دەروونیەی خۆی دەکات، بەهۆی ژیان لەگەڵ ئەوجۆرە لەزیندانی کراوانەدا.
دەستگیرکردنی لە زیندان هەوڵەووی دژایەتی و سەختیێکی زۆر دەبووێەوە لەلایان زیندانیەکان.
بەهۆی ئەوەی ئەو سەر بە چینێکی خۆشگوزەران و خانەوادەیەکی ئەستەکرات بوو.
ئەو چینایش لە کەمەوا ناسراوبوون کە هەکاری چەوساندنەوەی خەڵکن و بە لوت بەرزی و زبری و دە دڵقی مامەڵەی گەلی چەوساوە و خەڵک هەژارەکەی دەکەن.
ئەوایش بوونە هەکاری نەهامەتی و ئازاردانێکی زۆر بە دەستگیرکردنی و پاشی پەونا ئەو لەو چوار ساڵەی زیندان(دەزگەی سیبیریا) بچەتە حاڵەتی دابڕان و گۆشەگیری بەسەرخۆیدا و تێیدا ئەو شاکارە مەزنەی(بیرەوەریەکانی ماڵی مردوان)ی لە بەرهەم بەت و سنووری هەموو کیشوەرەکان ببڕەت و ببەتە شاکارێکی جیهانی.

ئەو شاکارەی نووسەر تێیدا شیکاری لایەنی دەروونی و هەفتاری تاوانبار دەکات و قسە لەسەر کاریگەری زیندان و سزاکان لەسەر کەسی زیندانیکراو دەکات و هەکاری نەخۆشی و سەرهەدانی پەتاکە دیاری دەکات و چارەسەریش دەخاتە ڕوو.
دەستگیرکردنی لەو ڕەمانەدا کەمەڵەک پرسیاری فەلسەفی و وجودی لەبارەی فەلسەفەی سزا و سزای لەسەدارەدان و جێدەکردنی مرۆڤ دەخاتەڕوو و هەروەها کەمەڵەک پرسیتری ئەخلاقی و یاسایی

دەروەزەنت لەبارەی جەرکانی تاوانی کوشتنەوە.

بە نموونە:
هەندەک جار کەسەک کەسەکیتر دەکوژێت لە حاڵەتی بەرگری کردن لەخۆ، یاخود بەهەی ئەوەی کەسەک هەوەدەدات دەست درێژی بکاتە سەرژن و کچەکەی یان دەیەوێت بیان دزێت.
جاری واش هەیە کەسانی وا هەن لەپێناو بە بەبەهاترین شت کەسیتر دەکوژن! ئایە دەکرێت ئەمانە هەموویان یەک سزا بیانگرێتەوە و یەک خوەندنەویان بە بکرێت و بە چاوەک سەیربکرێن !؟
ئایە ئەو سزایە لەگڵ بەهای دادپەروەری و ڕەحمی یاسا و پرەنسیپەکانی مرۆقایەتی دەگونجێت؟
ئایە ئامانج چییە لە زیندان؟ ئایە زیندان ئەو شوێنە ڕاستەقینەیە ببێتە جاکسازیخانەو تەیدا زیندانی کەراو، چاک و پەروەردە بکرێتەوە؟
ئەوانە و چەندین پرسیتر نووسەر لەو ڕەمانەدا دەیانوروژێنێت و هەوەدەدات وەام و چارەسەریان بە بدەزێتەوە.
زیندانەک، دەیستەیفسکی جەرەها ئازاری جەستەیی و دەرووەنی و ڕووحی تەدا چێشت.
زیندانەک، تەیدا کەسایەتی تاک تەک و پەک دەشکێنرێت و کەڕامەتی پێشێ دەکرێت.
زیندانەک، سەرەتاترین پێشمەرجەکانی ژیان و بنەماکانی مرۆف بوون و پەوەرکانی زیندانی بوونی تەدانییە.

زیندانەک، جگە لە دەزەخەک زەدەترنییە.
زیندانەک، لە جیاتی ئەوەی ببێتە ناوەندەکی پەروەردەیی و هەکارەک بە چاککردنەوەی کەسی تاوان بار و دوور خستەوەی لە تاوانکاری و گەڕانەوەی ویژدان بەی، کەچی بووەتە سزاخانەیەک و لە جیاتی پزیشکانی دەرووەنی و کەسانی چاکسازیخواز و پسپێڕانی پەروەردەیی بەڕەوەی بەرن، کەمەڵەک پاسەوانی جەلاد و کەسی بە ویژدان و مرۆڤی هەڤی و ناشارستانی داماەدراو لە هەموو بەهایەک بەڕەوەی دەبەن و دەبنە پاڵنەری ئەوەی زیندانی کراوان و تاوان باران زیاتر لە تاوان و هەڵە و دە ڕەڤی ڕێ بچێن و لە جیاتی چاککردنیان زیاتر وێرانیان دەکەن و دووچاری نەخۆشی دەرووەنیان دەکەن و هەستی کاردانەوە و تەی ڕەڤ و تەڕەسەندنەوە لەدەرووەنیاندادەوێنن.

تا دوای ئازاد بوون وەک شتێکی سەرگەردان و بوونەوەرێکی ڕەقاوی و تەک و پەک شکێندراو، جامی تەڵە و ڕەقی خەیان بەسەر دار و بەرددا بەڕژن.

دەستپێکسکی دووپات لەو دکاتەوە نەکارپێکردنی قورس و نە سزا و نێش زیندان، هەرگیز ناتوانێت زیندانی کراو چاک بکاتەوە و لە هەوەست و تاوانکەی پەژوانی بکاتەوە و دووبارە وەک مرۆڤکی باش و بە زیان و ساخەم، تەکەڵ بە کەمەڵی بکاتەوە.
زیندان لە جیاتی ئەوەی وا لە تاوانبار بکات پەداچوونەوە بە بیرە بچونی خەی بکات و لەهەڵکانی پاشگەز ببێتەوە، بە پێچەوانەوە، زیاتر شدی دکات لەسەر یاخی بوون و بیری تاوانکاری و هەڵکردن و ئەنجامدانی تاوان.

چونکوو هەموو ئەو تاوانبارانەی دەستێکسکی چوار ساڵ لە زیندانداڵگەیاندا مایەوە، هیچ نیشانەیەکی پەشیمانی، یان هەست کردن بە ئازاری ویژدان، یاخود پەشیمانی دەربڕینی تەدا بەدینەکردن.
سەرەڕای ئەو تاوانە قێزەونانەی ئەنجامیاندابوو، هەمووپان خۆیان بە بە تاوان و بە چەوساوە و لەسەر حەق دەزانی و لە جیاتی ئەوەی خەم دایان بگرێت بەهەی جورمەکانیانەوە، بە پێچەوانەوە، بگرە هەیان بوو بە پەکەنین و گاڵتەوە، تاوانقێزەون و تراجیدیاکانی وەک چیرۆکەکی کەمەدی و بە زمانەکی گاڵتەئامێز و بە دەم قاقا و زمانی پەکەنینەوە دەگێڕایەوە !
کەواتە دەستێکسکی لەو شاکارەی ئەوەمان پەدەڕێت کە ئەو کەسەی یاخی دەبێت، تاوانانی کوشتن و دزین و دەستدرێژی ئەنجام دەدات، هەمیشە خەی بە ڕاست و کەمەڵ بە ناحەق دەزانێت.
بۆیە دەبێت لەسەگای پەروەردەوە، نەک هەڕ و سزا و ئازار، قەناعەتی بە دروست بکرێت کە ئەو لەسەر هەڵەیە و ئەوکردەوەی ئەنجامی داوە تاوانە و ئەو جۆرە بیرکردنەوەیەی ئەم، کارەست دەخەلقێنێت.

بیرەوەریەکانی ماڵی مردووان/
ئەوەمان پەدەڕێت، کە دەبێت زیندانی وەک چاکسازیخانەیەک و نەخۆشخانەیەکی دەروونی و ناوەندەکی پەروەردەیی و زیندانی کراویش وەک نەخۆشەکی دەروونی و زۆر بە هەمنی و مرۆڤانە و هەستیاریەوە مامەڵەی لەگەڵدا بکرێت. تا دووبارە کەسایەتی بە دروست بکرێتەوە و دەروونی بێتەوە سەرەخ و چاک ببێتەوە و تەکەڵ بە ژیانەکی نەرماڵ و کومەڵ بکرێتەوە.

بیرەوەریەکانی ماڵی مردووان/
پەمان دەڕێت زیندانی کراوان لەگەڵ جیاوازی و ناکۆکیان لە تەوانین و جۆری تاوان، بەڵام هەمووپان لە یەک خاڵدا هاوبەشن، ئەویش هەستکردنە بە ئازادی.

بیرەوەریکانی ماڵی مردووان/
پەمان دەبێت تا هەرچەندە هەوڵدەیت لە ژیگای هەزو زیندانی و کاری قورس و سزای فیزیکی و سایکۆلۆجی و ئازاری گەحیەوە بتوانیت ژیان و ئازادی لە مرۆڤکان بسنیتەوە،
ئەوە هەگیز، ناتوانیت ئەو خەونەی لە بارەی ئازادیەوە لە یادگەیاندا هەیە، بکوژیت و ئەو هەستەی بە ئازادی بوون ئومێدیان لەسەر هەچنیوە لەبیر و خەیاڵیاندا بسیتەوە.

ئەو خەونی ئازادیەی کە لەگەڵ یەکەم هەنگاو نان و پەخستنە ناو ماڵی مردووان(زیندان)دا، لە ناخی هەر زیندانی کراوێک دا لە دایک دەبێت و سزا و ئازار و نەهامەتیەکانیان چەند گەورەتر و سنووری ئازادیان چەند تەسکتر و فشارەکان چەندە زەرتر و دەخەکە چەندە سەختربێت، ئەوە ئەو خەونیش ئەوەندەیتر بەهەزتر دەبێت و زیاتر گەشەدەکات و قەبارەی مەزنتر دەبێت.
دەیستەیقسکی پەمان دەبێت زیندانێک زیندانیکرا و بەماوەی پێنج ساڵ، دەساڵ، بیست ساڵ، بگرە هەموو تەمەنی تێیدا بەسەربەرێت و ژیانی گەڵ نەهامەتی و سزا و ئازار و کاری قورس بگەبکات و لەناو چوار دیواری زیندا دەور بدرێت، گەر ئەو هەموو ساڵەی تەمەنی لەو دەزگەخە ئومێدکی نەبێت و خەیاڵێک بەخەی گە نەنێت و خەونی ئازادی و هیوا و ئاواتی لەسەر هەنەچنێت، ئایە گەر ئەو خەون و خەیاڵ و بیرکەی ئازادبوون و ئومێدی دەرچوون لەوماڵی فەنایە نەبێت، زیندانیکرا و سزادرا و، دەتوانێت بەرگەی زیندان بگرێت و خەڵاگری لە بەرامبەر ئازار و موعانات و ژیانە دەزگەخ ئاساکەی زیندان بگرێت؟
دەبێت زیندانی کراو وەک دەیستەیقسکی خەونێک بەخەی دروست بکات، تا لە گەگەیەوە خەیاڵی لەسەر هەچنێت و دەی خەی پە بداتەوە و لە ئازارکانی پە کەم کاتەوە و بتوانێت لەو گەگەیەوە مقاومەی سەختیەکانی ژیانی زیندان بکات و بەخەی بگەت:گەژکانی دانە بەدانە دەژمەرم و دە خەشم دەکات، تەنانەت ئەو کاتەی دەبێت هەزار گەژیتر لە زیندانداا بمەنمەوە، دەتوانم بەیانی بەخەم بگەم: جگە لە نەسێت و نەوێت و نەژ، زیاترم نەماوە..

جانامەی لانی کەمی داواکارییەکانی سەندیکای کرێکاری و دەکخراوە مەدەنییە سەربەخۆکانی ئێران

ژن، ژیان، ئازادی

خەڵکی شەریف و ئازادی ئێران!
لە ٤٤هەمین ساڵیادی شەشی ١٣٥٧دا، شیرازەی ئابووری و سیاسی و کۆمەڵایەتی وڵات کەوتووەتە ناو گێژەڵوکەی قەیران و هەوشانەوەیەکی وەها کە هیچ دیدگایەکی ڕوون و بەرهەمدار ناتوانرێت لە چوارچێوەی ئەم ڕوبینای سیاسییەدا کە ئێستا هەیە سەرکەوتوو بێت بۆ کۆتایی پێبهێنانی هەر ڕەنج و هەکارە یەکە خەڵکی ستەملێکراوی ئێران – ژنان و گەنجانی خوازیاری ئازادی و یەکسانی – شەقامی شارەکانیان لە هەموو وڵاتدا کردووە تەناوەندی خەباتێکی مێژوویی و چارەنووسساز بۆ کۆتاییهێنان بە هەلومەرجە نامرۆڤانەکانی ئێستا و ئاوەژووکردنی خوناوی حکومەت، بە ساتەکیش پشوویان نەداوە.
ئامانجی ناڕازایەتییەبنەڕەتییەکان کە ئەمڕۆ لە لایەن ژنان، قوتابیان، مامۆستایان، کرێکاران و داواکاران و هونەرمەندان، پەلکێزەیەنەکان، نووسەران و گشت جەماوەری ستەملێکراوی ئێران لە سەرانسەری وڵات لە کوردستانەوە تا سیستان و بەلوچستان بەرزکرایەوە و بە وەنەوشەترین پشتیوانیی نێودەوڵەتیی بە خەباتکەشاوە ناڕازایەتییەکە لە دژی توندوتیژی دژی ژنان و جیاکاریی جێندەری، نائەمنیی ئابووری بکۆتایی، کۆیلایەتی هەزی کار، هەژاری و نەهامەتی و چەوساندنەوەی چینایەتی، چەوساندنەوەی نەتەوەیی و ئایینی، شەشکە لە دژی هەموو جۆرە ستەمکارییەکی ئایینی و نائایینی کە زیاتر کە لە یەک سەدەی ڕابردوو زیاترە کە، بەسەر ئەمەگشت خەڵکی ئێراندا سەپێنراوە.
ئەم ناڕازایەتییە ژنەو ژووکارە لە چوارچێوەی بزووتنەوەکۆمەڵایەتییە گەورە و مەدەرنکان و سەرهەڵدانی نوێیکی نەدەڕاوەو سەرهەڵدەدەن کە بیاریان داوە کۆتایی بە مێژووی سەد ساڵە دواکەوتوویی و پڕاوەزخستنی ئایدیالی کۆمەگێیکی مەدەرن و ئاوەدان و ئازاد لە ئێران بهێنن.

دوای دوو شەشی مانگ لە مانۆوڕی هاوچەرخی ئەرتەشی بزووتنەوەی کۆمەڵایەتیی پێشمەرگەکان – بزووتنەوەی کرێکاری، بزووتنەوەی مامۆستایان و خانەنشینان، بزووتنەوەی یەکسانیخوازی ژنان، خوێندکار و لاوان و بزووتنەوەی دژ بە سزای لە سێدارەدان و هتد-ن لە هەندێکی جەماوەریدا و لە خوارووشەوە لە پێگەی کاریگەریدا دانراون لە هەندێکی مانۆوڕیی و چارەنووسسازدا لە داشتنی پێکهاتەی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی وەتداوەستاون.

بەیەکەم بزووتنەوەیە ئامانجی ئەوەیە بە هەمیشەکەتایی بە پێکهێنانی هەر دەسەڵاتێک لە سەرەوە بنەت و سەرەتای شەشکی کۆمەڵایەتی و مەدەرن و ئینسانی بێت بە ڕزگارکردنی مرۆڤکان لە هەموو جۆرەکانی ستەم و هەڵاواردن و ئیستغلالکردن و ستەمکاری و دیکتاتۆرییەت.

ئەمە، ئەو هەڵکشانە پێشڕەوە و دامەزراوە مەدەنییانەی کە ئەم مانشورەمان واژە کردوە، بە گرنگیدان بە یەکەیزی و پێکەوەگرێدانی بزووتنەوە و داواکارییە کۆمەڵایەتییەکان و گرنگیدان بە خەبات بە کەتاییهێنان بە دەخی نامرۆڤانە و وێرانکەری هەبوو، ئەم لانی کەمی داواکارییانەی خوارەوە وەک فەرمانی یەکەم و دەرئەنجامی ناڕەزایەتییە بناغەییەکانی خەڵکی ئێران تاکە هەگبەی بنیاتنانی کۆمەگایەکی نوێی، مەدەرن و ئینسانی وەات دەزانین و داوا لە هەموو مرۆڤە شەریفەکان دەکەین کە ئازادی و یەکسانی و ڕزگاری لە دەیاندایە، هەر لە کارگەکانەوە تا زانکە و قوتابخانە و گەڕەکەکان بە سەر شانێی جیهانی، بە بەرزکردنەوەی ئاڵای ئەم کەمترین داواکارییانە.ئەوان لوتکەیەکی بەرزی ئازادییان هەیە.

١. ئازادکردنی دەستبەجێ و بێ مەرجی سەرجەم زیندانیانی سیاسی و قەدەغەکردنی بەتاوان کردنی چالاکییە سیاسی و سەندیکا و مەدەنییەکان و دادگاییکردنی ئاشکرای ئەو کەسانەی بەرپرسن لە سەرکوتکردنی ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکان.

٢. ئازادی بێ کەت وبەندی بیروڕا و ڕادەربڕین و بیرکردنەوە، ڕۆژنامەگەری، حیزبی، یەکێتیی ناوخۆیی و نیشتمانی و هەڵکشانە جەماوەریەکان، گردبوونەوە، مانگرتن، تەپڵەوان، تەنە کۆمەڵایەتیەکان و میدیای دەنگی و ڤیدیۆیی.

٣. هەڵوەشاندنەوەی دەستبەجێی دەرچوون و جێبەجێکردنی هەر جۆرە سزای لەسێدارەدان و لەسێدارەدان و تەرەسەندنەوە و قەدەغەکردنی هەر جۆرە ئەشکەنجەیەکی دەروونی و جەستەیی.

٤. ڕاگەیاندنی یەکسانی تەواوی مافەکانی ژنان لەگەڵ پیاوان لە هەموو بوارە سیاسی، ئابووری، کۆمەڵایەتی، ڕۆشنبیری و خەزانیەکان لە کاتی ڕاستەقینەدا، هەڵوەشاندنەوەی بە مەرجی یاسا و فەرمانکانی

هەڵواردن دژی پەیوەندی و میلی سێکسی و جێندەری، دانان بە کەمەگەی پەلکەزێنەکان"LGBTQIA Plus". بە تاوان کردنی هەموو پەیوەندی و میلەکانی ڕەگەزی و پابەندبوونی بە مارج بە هەموو مافەکانی ژنان بەسەر جەستە و چارنووسی خۆیان و ڕێگریکردن لە کۆنترۆڵی پیاوسالاری.

٥. ئایین بابەتی تایبەتی تاکەکانە و نابێت لە چارنووس و یاسا سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی و کولتووریيەکانی وەاتدا بەشدار بێت.

٦. دەستبەرکردنی سەلامەتی کار و ئاسایشی کار و زیادکردنی دەستبەجێی مووچەی کرێکاران و مامۆستایان و فەرمانبەران و سەرجەم کرێکارانی کارمەند و خانەنشین بە ئامادەبوون و بەشداری و ڕێککەوتنی نوێنەرانی هەبژێردراوی ڕێکخراوە سەربەخۆ و سەراسەریەکانیان.

٧. هەڵوەشاندنەوەی یاسا و هەر تەوانینێک کە لەسەر بنەمای هەڵواردن و چەوساندنەوەی نەتەوەیی و ئایینی بێت و دروستکردنی ژێرخانی پشتیوانی گونجاو و دابەشکردنی دادپەروەرانە و یەکسانی ئاسانکاریيەکانی حکومەت بە گەشەکردنی ڕەشنبیری و هونەر لە هەموو ناوچەکانی وڵات و دابینکردنی ئاسانکاری پێویست و یەکسان بە فەربوون و فەرکردن هەموو زمانە باوەکانی کەمەگا.

٨. هەڵوەشاندنەوەی دامەزراوەو ئۆرگانەکانی سەرکوت و سنووردارکردنی دەسەڵاتەکانی حکومەت و بەشداری ڕاستەوخۆ و هەمیشەیی خەڵک لە بەڕێوەبردنی کاروباری وڵات لە ڕێگەی شورا ناوخۆیی و سەرتاسەریەکانەوە. دەرکردنی هەر بڕیارسەکی حکومی و ناحکومی لە لایەن دەنگدەرانەوە لە هەر کاتێکدا پێویستە لە مافە بنەڕەتییەکانی دەنگدەران بێت.

٩. دەستبەسەرداگرتنی موڵک و ماڵی هەموو کەسانێحقیقی و یاسایی و دامەزراوە حکومی، نیمچە حکومی و تایبەتەکان کە بە تاڵانی ڕاستەوخۆ یان کرێی حکومەت موڵک و سامانی کۆمەڵایەتی خەڵکی ئێرانیان بردووە. ئەو سەروەت و سامانەی لەم دەستبەسەرداگرتنانە بەدەست هاتووە، پێویستە بەپەلە بە مەدەرنکردن و ئاوەدانکردنەوەی پڕوژەکانی خانەنشینی، ژینگە و پەداویستیی ناوچەییەکان و چین و توێژەکانی خەڵکی ئێران کە لە سەردەمی دوو ژەمی کەماری ئیسلامی و ژەمی شاهانەدا بەبەش بوون و ئیمکاناتی کەمتریان هەبووە، خەرج بکرێت.

١٠. کۆتاییهێنان بە لەناوبردنی ژینگە، جێبەجێکردنی سیاسەتی بنەڕەتی بۆ گەڕاندنەوەی ژێرخانی ژینگەیی کە لە ماوەی سەد ساڵی ڕابردوودا لەناوچووە، و هاوبەشکردنی ئەو بەشانەی سروشت (وەک

لەوێگە، سەیرانگا، دارستان و دامێنی گردەکان) کە لە شێوەی تایبەتکردنی مافە گشتیەکاندان .خاڵێک لەیان بەبەش کراوە.
١١. قەدەغەکردنی کاری منداڵان و دابینکردنی ژیان و خوێندنیان جیا لە پێگەی ئابووری و کۆمەڵایەتی خۆزان. دروستکردنی خۆشگوزەرانی گشتی لە ڕێگەی بیمەی بێکاری و ئاسایشی کۆمەڵایەتی بەهێز بۆ هەموو ئەو کەسانەی تەمەنیان لە تەمەنی یاسایيدا هەیە کە ئامادەن بۆ کارکردن یان ناتوانن کار بکەن. خوێندن و چاودێری تەندروستی بۆ بەرامبەر بە هەموو مرۆڤکان.
١٢. ئاساییکردنەوەی پەیوەندییەکانی دەرەوە لە ئاستێ بەرزکاندا لەگەڵ هەموو وڵاتانی جیهان لەسەر بنەمای پەیوەندی دادپەروەرانە و ڕێزگرتنی یەکتر و قەدەغەکردنی بەدەستهێنانی چەکی ئەتۆمی و هاوەدان بە ئاشتی جیهانی.
لە ڕوانگەی ئەمەوە، بە لەبەرچاوگرتنی بوونی سامانی ژێرزەمینیی پەتانسێل و ئاستەقینە لە وڵاتدا و بوونی خاڵکەکی وشیار و بەتوانا و نوێیکی گەنج و تازە پێگەیشوتوو کە پانتاییکی زۆریان هەیە بۆ چژووگرتن لە ژیانکی خۆش و ئازاد و خۆشگوزەران.دەتوانرێت دەستبەجێ ئەو لانی کەمی داواکاریانەی سەروو بەدی بهێنرێت
ئەو داخوازییانەی لەم منشورەدا هاتوونەتە ئاراوە، میحوەری گشتیی داخوازییەکانی واژەکارانمان لەبەرچاو دەگیرێت و دیارە لە درێژەی خەبات و هاودەنگیماندا بۆ شێوەیکی وردتر و وردتر مامەڵیان لەگەڵ دەکەین.
شورای هەماهەنگی ڕێکخراوە پیشەیی کارمەندانی پەروەردەو فەرکردنی ئێران
یەکێتی ئازادی کرێکارانی ئێران
یەکێتی ڕێکخراوەکانی خوێندکارانی یەکگرتوو
سەندیکای کرێکارانی کەمپانیای قامیشی شەکری هەفت تەپە
شورای ڕێکخستنی ناڕازایەتی کرێکارانی گرێبەستی نەوت
ماڵی ڕاشنبیری ئێران (خەفا)
بەئاگاهاتنەوە
بانگەوازی ژنانی ئێران
دەنگی سەربەخۆی کرێکارانی گروپی پەڵای میللی ئێهواز
ناوەندی بەرگریکارانی مافی کرێکاران
ئەنجومەنی پیشەیی کرێکارانی کارەبا و کانزاکانی کرماشان
کۆمیتەی هەماهەنگی بۆ یارمەتیەدان لە بنیاتنانی ڕێکخراوە کرێکاریەکان
یەکێتی خانەنشینان

شورای خانەنشینانی ئێران
هەکخستنی خوێندکارانی پێشڕەنگ
شورای خوێندکارانی بیری ئازاد لە ئێران
سەندیکای بەیاخکارانی پارێزگای ئیلبەرز
لێژنەی بەدواداچوون بۆ دامەزراندنی هەکخراوە کرێکارییەکان لە ئێران
شورای خانەنشینانی هەکخراوی ئاسایشی کۆمەڵایەتی (بەستا)

گرنگی و پێگەی جانامەی بیست هەکخراو.. وەرگێڕانی بۆ کوردی: کاوە عومەر

دیمانەی خەلیل کەیوان لەگەڵ حەمید تەقوایی لەبەرنامەی وەڵام

بۆ پشتبەستن بە چاوپێکەوتنێک لەگەڵ کەناڵ جەدید ئامادەکراوە

خەلیل کەیوان: شەوی سێشەممە ٢٥ی بەهمەن دەقێک لە ژێر ناوی جانامەی لانی کەمی داواکارییەکانی سەندیکای کرێکاری و هەکخراوە مەدەنییە سەربەخۆکانی ئێران بەناوکرایەوە کە دەستبەجێ کاریگەرییەکی بەرفراوانی لە میدیاکاندا هەبوو. ٢٠ هەکخراو لەوان شورای هاوئاهەنگی هەکخراوە پیشەییەکانی پەروەردەکارەکانی ئێران، یەکێتی ئازادی کرێکارانی ئێران، شورای هەکخستنی ناهەزایەتیی کرێکارانی گرێبەستی نەوت، سەندیکای کرێکارانی کۆمپانیای قامیشی شەکری هەفت تەپە، دەنگی سەربەخۆی کرێکارانی گرووپی نەتەوەیی پەیامی ئەهواز ، هەروەها چەندین هەکخراوی خانەنشینان، بەرگریکارانی مافی مرۆڤ، خوێندکاران و قوتابیان، ژنان، و پەروەردەکاران واژۆیان کردووە. گرنگی و پێگەی ئەم میساقە چییە؟ بەناوکردنەوەی ئەم بەڵگەنامەیە چ کاریگەرییەکی لەسەر کەشوهەوای سیاسی و گوتارەکان و پرسەی شەش هەیە؟ فرەچەشنی و فرەیی هەکخراوە واژۆکارەکان چ تایبەتمەندییەکی پێبەخشیوە؟ ئەم مانیفێستە چ کاریگەییەکی لەسەر ئەو کێزی ێزە کانی شەش هەیە ؟

حەمید تەقوایی، بەاوکردنەوەی ئەم بەڵگەنامەیە، کە بە دروشمی شەش واتە ژن، ژیان، ئازادی، دەستپەدەکات، هەر لە کاتژمێرەکانی سەرەتایەوە بەنگدانەوەی بەرفراوانی لە میدیا و سۆشیال میدیادا هەبووە. پەویست و گرنگی بەاوکردنەوەی ئەم بەڵگەنامەیە لەم خاڵەدا چیە؟ چەن پەیوەندی نێوان ئەم جانامەیە و شەشی ئێستا ووون دەکەیتەوە؟

حەمید تەقوایی: بە بەوای من بەاوبوونەوەی ئەم مانیفێستە خاڵی وەرچەرخان و خاڵەکی بەرزە لە شەشی ژن ، ژیان ، ئازادیدا. ئەم جانامەیە لە ڕاستیدا دروشمی ناوەندی ژن و ژیان و ئازادی لە بوارە جیاجیاکاندا دیاری دەکات و ووونی دەکاتەوە. دەڵێت ئازادی مانای چیە، مانای ڕزگاری ژن و یەکسانی نێوان ژن و پیاو چیە. چەن ژیان بپارێزین، چەن ستەم و چەوساندنەوە بوەستێنین، چەن خەشگوزەرانی دابین بکەین و هتدو.هتد. بە واتایەکی تر ناوەڕۆکی ئەم مانیفێستە لە ڕاستیدا مانای ووون و دیاریکراو و سیاسی و دەربەینی دروشمی ژن ، ژیان ، ئازادییە. لەم ڕوانگەیەوە پەم وایە ئەم جانامەیە مانیفێستی شەشە. ڕاستە بە واژەی بیست سێندیکا و ڕێکخراوی مەدەنی بەاوکرایەوە، بەڵام کاتێک ناوەڕۆکەکەی لەبەرچاو دەگریت، کە زەر گشتگیر و هەمەلایەنەیە تەدەگەیت کە لیستی داواکاری سێندیکای کرێکارانی سێندیکا جیاوازیکان نییە. ئەوە نییە کە سێندیکای کرێکاری جیاواز یان ڕێکخراوە مەدەنییە جیاوازیکان کەبوونەتەوە و داواکارییەکانیان کەکردەتەوە و ئەمەیان بەاوکردەتەوە. ئەم مانیفێستە گوزارشت لە دیدگا و ئاسۆیەک و پێناسەیەکی قووڵی ئینسانی دەکات بە ئامانج و ئایدیالی شەشی ئێستامان. لەم ڕوانگەیەوە پەویستە ئاڵای شەش و مانیفێستی شەش بەت، وە خاڵی وەرچەرخان و هێنگاوەکی گەورەیە بە پێشەوە لە شەشی ژن،ژیان، ئازادیدا.

خەلیل کیوان: بەڵگەنامەکە ئاراستەی خەڵکی شەریف و ئازادی ئێران کراوە. قسەی بە کەمەڵگا کردووە. بەڵام لە ناونیشانی بەڵگەنامەکەدا داواکارییەکانی سێندیکا و ڕێکخراوە مەدەنییەکان هاتووە. ئایا ئەمە تەنیا بەڵگەنامەیەکی پیشەیی- مەدەنییە یان بەڵگەنامەیەکی سیاسییە؟

حەمید تەقوایی: بەڵێ واژەکارانی میساقەکە ڕێکخراوە پیشەیی و مەدەنیەکانن و ئەمەش لایەنەکی گرنگی ئەم بەڵگەنامەیە، چونکە ئەمانە ڕێکخراون کە مێژوویەکی چەندین ساڵیان هەیە، و هەندێکیان دەیان ساڵە، لە بەرەنگاربوونەوەی کەماری ئیسلامیدان لە بوارەکی

دیاریکراودا یان چوارچێوەی چینەکی دیاریکراو کە شێیان کردووە. ئەستا کە شێش دروست بووە، ئەو هێکخراوانە کەبوونەتوە و بەڵگەنامەیەکیان پێشکەش کردووە، وەک وتم، بە خستنەووی ڕوانگەی شێش، پێشبینی و چاوەڕوانییەکانی شێش، داواکارییەکانی شێش.

دەبینیت ناوی ئەم بەڵگەنامەیە ئاماژەیە بە لانی کەمی داواکاری پێشەی و مەدەنیە، بەڵام لە خودی دەقەکەدا دەڵێن تا ئەو کاتەی ئەمە سەرخانی سیاسی بێت، واتە کەماری ئیسلامی لە دەسەاتدا بێت، ئەو داواکارییانە جێبەجێ ناکرێن . لە شوێنەکدا دەڵێن ئەو داواکارییانە "فەرمانی" شێش و "ئەنجامی ناڕازایەتییە بنەڕەتییەکانی خەڵکی ئێرانن". بەیە نووسەران خۆیان ئاگادارن کە ئەمە تەنها بەڵگەنامەیەکی پیشەیی نییە، بەڵکو بەڵگەنامەیەکە بەناوی یەکێتی و هێکخراوە مەدەنییەکان بە ناو ووە بە کەمەڵگە و بە ڕزگارکردنی کەمەڵگەیە.

ئەم جاڕنامەیە ڕزگاری لە دوو ئاستدا پێناسە دەکات و ووونی دەکاتەوە. لە ئاستەکدا قووڵتر دەبێتەوە و "نا" بە کەماری ئیسلامی دیاری دەکات؛ وەک چۆن دین لە هەموو حکومەت دابەدڕێت، لەچارەنووسی سیاسی و یاسا و هتد، وەک هەموو ئەرگانەکانی ستەم هەبوشێنرێنەوە و دەسەاتدارەبکوژەکان دادگایی بکرێن و ئەو سامانەی کە بە دزی و تاڵانکردنی مۆکی گشتی کەکە بووە، دەستی بەسەردا بگیرێت و بە سوودی خەڵک.بەکاریان بهێنن ئەمانە لە ناستیدا دەڵێن "نا" بە کەماری ئیسلامی چی دەگەیەنێت.

لە لایەکی ترەوە بە ئیجابی دەڵێت چی بکرێت بە ئەوەی کەمەڵگا ئازاد و یەکسان بێت؛ بە ئەوەی بتوانێت ژن ، ژیان ، ئازادی بپارێزێت و ماف و خواستی خەڵک بەدیبهێنێت. سەبارەت بە ئازادی بە قەیدو شەرت، ئازادی هێکخراوبوون، حزبایەتی، خۆپیشاندان، مانگرتن و هتد دەڵێت. هەروەها هەندێک داواکاری خۆشگوزەرانی دەوروژێنێت، وەک خوێندنی بەبەرامبەر، چاودێری تەندروستی بەبەرامبەر، دابینکردنی ژیانی منداڵان سەربەخۆ لە داهاتی خێزان، ئاسایشی کار و زیادکردنی دەستبەجێی مووچە. باس لە نەهێشتنی ستەم و هەاواردنی نەتەوەیی و ئایینی و چینایەتی دەکات و داوای هەگریکردن لە لەناوچوونی ژینگە و دەستبەرکردنی مافی پەلکەزێڕینەکان و هاوەگەزخوازەکان و هتد دەکات. هەموو ئەمانە بە شێوەیەکی گشتگیر لەم بەڵگەنامەیەدا هاتوون. بەیە هەم لە ووی هێخنەی بنەڕەتی لە دەخی هەبوو و چ لە ووی وێنەی ئایدیاڵکانەوە، پەسەم وایە ئەم بەڵگەنامەیە بە شێوەیەکی زۆر هەماڵینە ئەم دوو ئەرکەی بە باشی ئەنجام داوە و

وەک خۆی وتی ئەمانە فەرمانڕەوانن لێم شێوێنن، ئەو خواست و داواکارییانەی کە دەبێت بە سەرکەوتنی شۆڕش جێبەجێ بکرێن. ئەمانە داواکاریەک نین کە تەنانەت یەکێکیشیان لە چوارچێوەی کەماری ئیسلامیدا جێبەجێ بکرێت و ئەو بەڵگەنامەیە لە پشکیەکیدا ئەم ئادگیەنەت.

خەلیل کێوان: میدیاکان سەبارەت بەم کارە وشەی "بەوەنە"یان بەکارهێناوە. شوێنی ئەم ژمارەیە لە ڕێکخراوەکان و پێکهاتە هەمەچەشنەکەی ئاماژەیە بە ئیرادە و هەوڵێکی بەهێز بە یەکخستنی بزووتنەوە کەمایەتییەکان و کەشانی یەک ئاسۆ. دەزانن زیاتر لە ٥٠ ڕێکخراو بانگەوازی ناڕەزایەتی هاوبەشیان بە ٢٧ بەهمەن بەڕاوکردەتەوە. بەڕاوکردنەوەی مانیفێستەکە لە سەروبەندی ٢٧ی بزووتنەوەی بەهمەن مانای چییە؟ ئەمانە چۆن پێوەندییان بە یەکەوە هەیە و چۆن کاریگەرییان لەسەر یەکتر هەیە؟

حەمید تەقوایی: لە شەڕشدا ئەمە لەبەردەم دوو جۆر ڕێکخراو و گردبوونەوە و دامەزراوەی شەڕشگێڕانەدایە، دەستەیەک ئەوانەن کە بەرهەمی ئەم شەڕشەن، یان دەکرێ بڵێین ئەو ڕێکخراو و کبوونەوانەن کە لە شەڕشەوە سەریان هەڵداوە، وەک ئەو پێنجا ڕێکخراوەی کە باست کرد. ڕێکخراوەکانی لاوان و خوێندکاران و پزیشکان و ژنان و چین و توێژە جیاوازەکانی کەمەڵگا کە داوای ٢٧ بەهمەنیان کردووە. پشتر بانگەوازی هاوشێوەیان کردبوو، بە نموونە بە ١٤ تا ١٦ی ئازەر و ٢٩ بە ٣٠ی ئازەر و خۆشبەختانە ژمارەی ئەو کبوونەوانە زیادی کردووە. ئە مانە ڕێکخراو و کبوونە وە کانن کە لە ناو دڵی شەڕشدا پکهێنراون و ڕۆڵکی گرنگ و کاریگەریان لە شەڕشدا هە بووە و بە ردە وامن.

دەستەی دووهەمیش ئەو ڕێکخراوانەن کە لە ماوەی سانەک و بشکیشیان دژیان سازی خەبات دژی کەماری ئیسلامی پێک هاتوون. ئەمانە ئیرادەدار و شارەزان. کەمەڵەی یەکەمی ئەو ڕێکخراوانەی لە ناو شەڕشەوە سەریان هەڵدا، هەرچەندە ناوی ڕاستەقینە و ڕەوان و چالاک و کاریگەرن، بەڵام بەهۆی بارودۆخی شەڕش و هەڵومەرجی ئەمنیەوە، نهێنین و هەڵسوڕاوکانیان ناسراون. بەڵام ئەو ڕێکخراوانەی ئەم جانامەیان دەرکردووە، ڕێکخراوی ناسراو و متمانەپێکراون، چەندین ساڵ چالاکن و زۆرێک لە سەرکردە و چالاکوانکانیان زیندانی کراون، هەندکیان تا ئێستاش لە زیندانداون و لە هەر حاڵەتکدا، سەرقاڵی بوون ململانێیکی بەردەوام لەگەڵ کەماری ئیسلامی. بشک لە داواکارییەکانی میساقەکە لە شەڕ

جەراوجەرکاندا وروژێنراون، بە نموونە لە یەکی ئایار و ٨ی مارسدا. ئەم هێزە ئەکخراوانە بەم ئابردوو وکارنامە دواکەوتووە پشتوون. ئەمانە ئەو هێزە ئەکخراوانن کە لە بزووتنەوە ناسیۆنالیستییە حەق و ئازادیخوازەکانی ناو کۆمەڵگەی ئێراندا سەریان هەڵداوە، خاوەنی ئەزموون و مێژوویەکی زۆرن. ئەمانە دەبە بە بەبەڵی پشتی شکۆش هەژمار بکرێن. شکۆشی ژن ، ژیان ،ئازادی لەسەر شانی ئەو دەزگا و هێزە ئەکخراوانە دروست بووە. بە نموونە لە ساڵانی ئابردوو و بە گشتی لە سەردەمی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیدا بزووتنەوەی کرێکاری زۆرترین مانگرتنی هەبووە، تەماری مانگرتنی هەبووە و دەزانن کە هەفت تەپە لە جیهاندا بە پایتەختی مانگرتن ناسراوە. ئێستا هەفت تەپە یەکێکە لە واژەکارانی ئەم جانامەیە.

بە واتایەکی تر، سەرمایەیکی خەباتگێڕی، ئامراز و دەسەڵاتێک کە لە ماوەی دەیان ساڵ خەباتدا پێکهاتووە، لە پشت ئەم جانامەدایە و بەم مانایە، جانامەکە لە قووڵایی کۆمەڵگەوە سەری هەڵداوە، دەنگی لە قووڵایی شکۆشەوە بەرز دەبێتەوە و نوێنەرایەتی هەموو خێڵکی ئێران دەکات.

بە بڕوای من ئەم دوو جۆرە ئەکخراوانە کە لە شکۆشەوە سەریان هەڵداوە، و ئەو ئەکخراوانەی کە مێژوویەکیان هەیە لە بەرەنگاربوونەوەی بزووتنەوە ناسیۆنالیستییەکان، دەتوانن لە دەوری ئەم جانامەیە کۆببنەوە، ئێستا ئەم بزووتنەوەیە دەستی پێکردووە. هیوادارم ئەم جانامەیە یەکەمجار لە لایەن زۆرترین ئەکخراوی ناسیۆنالیستی کۆمەڵایەتییەوە پاڵپشتی بکرێت و دووەمیش ئەو ئەکخراوانەی لە شکۆشەوە سەریان هەڵداوە پەیوەندی پەوە بکەن و بەم شێوەیش ئەو یەکگرتوویەی کە هەمووان بەدوایدا دەگەڕێن واقیعییە و لەسەر زەمینە، لە قووڵایی کۆمەڵگەوە.لە ناخی ململانێی مەیدانی و شەقام و ناسیۆنالیستییە جەراوجەرکاندا، گەڕپانێک پێک بێت و ببێتە دەسەڵاتێک کە بە هەموو شێوەیک زامنی سەرکەوتنی ئەم شکۆشە بکات.

خەلیل کێوان: ئەم جانامەیە بە ١٢ بڕگە باوکراوەتەوە. هەڵسەنگاندنی ئەوە بە ناوەڕۆکی داواکارییەکانی چییە؟ تایبەتمەندی و گرنگی ناوەڕۆکەکەی چییە؟

حەمید تەقوایی: ناوەڕۆکی جانامەیە لە دوو لایەنەوە گرنگە. لایەنێک بریتییە لە گشتگیربوونی. من هیچ بڕشک لە کۆمەڵگا ناناسم کە داواکارییەکەی لەم جانامەدا دەرنەبڕێت. لایەنی دووەم ئایدیکاڵبوون و مرۆڤایەتی و ماکسیمالیزمی داواکارییەکانییەتی.

ئایدیا. وەک وتم ئایدیاکانی ژن ، ژیان ، ئازادی لە شۆڕشی خواست یان ئامانج یان بۆچی خودی جاشنامەکە فەرمانکانی شکش لەمجاشنامەیدا خراوەتەوو.

لە ڕووی گشتگیریەوە دەبینین کە داواکاری کرێکاران و مامۆستایان و خانەنشینان لەم جاشنامەیدایە، باس لە مافی منداڵان دەکات، باسی ئازادی ژنان دەکات، مافی کەلکەزێرینەکان و LGBQ بەرز دەکاتەوە، داوای ئاسایشی کۆمەڵایەتی و خشگوزەرانی گشتی دەکات.هەروەها داواکاری شۆشگێڕانەی هەموجەماوەری دژی حکومەت بەرزدەکاتەوە، وەک بۆتاوان کردنی چالاکیە سیاسی و مەدەنیەکان ڕابگیرێت، هەموو زیندانیەکان ئازاد بکرێن، سزای لەسدارەدانمان نەبێت، هەموو دەزگاکانی سەرکوت هەبوشنرێنەوە، هتد. لەم ڕوانگەیەوە پەموانیە بشک لە کۆمەڵگا هەبێت لەرەدا داواکاری و داخوازیەکانی خەی نەبینێت. لەرەدا بزووتنەوەی دادگاییکردن نوێنەرایەتی دەکرێت، بزووتنەوەی ژینگەپارێزی نوێنەرایەتی دەکرێت، بزووتنەوەی پەلکەزێرینەکان، بزووتنەوەی کرێکاری، مامۆستایان، بزووتنەوەی خانەنشینان، ژنان و هەموو بزووتنەوە ناڕازایەتیەکان و هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵگا، بە یەک وشە، ئەڵە بەناو لەسەدا کان٩٩ .

لەم جاشنامەدا داواکاریە ڕەواکانی خەیان دەبینەوە. لە ڕاستیدا ٩٩٪ی کۆمەڵگا بەم جاشنامە داوانامەی خەیان لە دژی فەرمانڕەوای لەسەدا یەکە مفتەخۆرەکان ڕادەگەیەنن. ئەم جاشنامەیە دژی چەوسێنەرەوەی چینایەتیە و باس لە هەڕەشانەوەی کۆیلایەتی کرێکاری دەکات. باس لەوە دەکات کە خەڵک ڕاستەوخۆ بشداری لە چارەنووسی خەیان بکەن و خەیان لە شوراکاندا ڕێکبخەن و هەرکاتێک بیانەوێت بتوانن هەر بەرپرسێک لە کارەکانیان دوورببخەنەوە. واتە جەختکردنەوە لەسەر دروشمی ئیدارەی شورایی کە کرێکارانی هەفت تەپە چەند ساڵێک لەمەوبەر بەرزیان کردەوە و لە کۆمەڵگادا پشوازیەکی باشی لێکرا. ئەم ڕێکخراوە شورایانە تەنیا لە بزووتنەوەی کرێکاری یان ئەم بزووتنەوەیە یان ئەو بزووتنەوە سنووردار نین، بەڵکو هەموو کۆمەڵگا دەگرێتەوە. شوراکان فەرمێکی دیاریکراوی ڕێکخستنی جەماوەری خەڵکە کە نیشان دەدات کۆمەڵگا، لەسەدا ٩٩، چۆن دەبێت خەیان لە ڕێکبخەن بە ئەوەی کۆنترۆڵی چارەنووسیان بکەن. بە بەدیهێنانی دروشمی ژن ، ژیان ، ئازادی بە شۆڕشێکی کردەیی و ئەرێنی، لەدانی ڕیشەی تەواوی نەزمی هەبوو. هەر بەم ئامانجانەشە کە جاشنامەکە نووسراوە و بە باشی نوێنەرایەتی ئەم دەکات.

بەکورتی گرنگی جانامەکە لە دوو لایەنەوەیە، یەکەکیان ئەوەیە کە گشتگیرە و داواکاریيە حەقکانی هەموو چین و توێژکانی کرێکاران و زەحمەتکێشان و کەمەنگای ستەملێکراو لەخەدگرت و ئەوەی دیکەشیان ئەوەیە کە زۆر مرۆڤدۆستانە، ئادیکاڵ، مۆدێرن، شارستانی و هاوچەرخ و لە هەردوو لایەنەوە ڕەنگدانەوەی باشی هەموو ڕووخساری شێوشی، ژن ژیان ئازادیيە و ئاڵای ئەم شێوشەیە.

خەلیل کەیوان: کاریگەری ئەم بەگژنامەیە لەسەر پرۆسەی شێوش و بەهەزبوونی چیيە؟ پەیوەندیيەکەی لەگەڵ ئێتەرناتیڤی سیاسی و داهاتوودا چیيە؟

حەمید تەقوایی: ماوەیەکی زۆرە لەلایەن حزب و هێزکانی ناوخۆ و دەرەوەی وڵاتەوە باس لەوە دەکرێت کە یەکێتی گرنگ و لەئاستیدا یەکێتی ڕێزکانی خەڵک بە کلیلی سەرکەوتنی شێوش دەزانن، بەڵام کەی گشتی مەسەلەکە ئەوەیە کە یەکێتی لەبارەی چیيەوەیە؟ لەڕەدا کلیلەکە دەخەینە ڕوو. یەکگرتنبەوتنەوەی یەکێتی یەکێتی و هەموو هێزکان پێکەوە بن، ناگاتە هیچ شوێنێک. یەکگرتوویی تەنیا دەتوانێ لە دەوری قووڵترین ئارەزووی ئینسانیەکان ڕووبدات چونکە هەشتا و حەوت میلیۆن کەسی ئێران، هەرچەندە خاوەنی ئایین و نەتەوەی جیاواز و ڕەگەزی جیاواز و ئاراستەی سێکسی جیاواز و پێگەی کەمەنایەتی و چینایەتی جیاوازن، بەڵام لە یەک شتدا یەکگرتوون، ئەویش ئەوان هەموویان ئینسانن و وەک هەموو خەڵکی جیهان دەیەوێت لەگەڵ یەک یەکسان بن و کەرامەتی ئینسانیان هەبێت. هەر بۆیە دروشمی ژن ژیان ئازادی بۆتە ئایکۆنێک، هەمایەکی جیهانی. هەموو خەڵکی جیهان لە بەردەم شێوشی ئەراندا کاوەکانیان دادەکۆنن و ئەم شێوشە بە شێوشی خۆیان دەزانن چونکەئینسان دەستانیە. جانامە نوێنەرایەتی و بەرزکردنەوەی خواست و ئایدیاڵ قووڵکانی ئینسانیەکانی جەماوەری خەڵکی دەکات و هەربۆیە بە تاکە ڕەگەزی دروست و کردەیی و ئاستەقینەی یەکخستنە.

ئەگەر گرنگی بە باس و بەچوونەکانی تر بدەیت سەبارەت بە یەکگرتوویی و یەکگرتن، هیچ شتێک لە تەوەری یەکێیزیدا نابینیت. لەسەر ئاستی گشتی باس لە یەکێیزی دەکرێت دژی حکومەت و بە ڕووخاندنی. بەڵام خاڵی سەرەکی لەڕەدا ئەوەیە کە تێگەیشتن و مەبەستمان لە حکومەت و ڕووخاندن چیيە. لە جانامەکەدا هاتووە کەدەڵێت بمرێت خامنەیی بە واتای مردنی تەواوی سیستەم و ڕووخانی سیستەمەکە بە ڕوونی مانای ئەوەیە کە من لە سەرەوە ڕوونم کردەوە. هەروەها لە جانامەکەدا بە تایبەتی و بە ڕوونی دروشمی ناوەندی

ژن، ژیان، ئازادیی هاتوو. واتە ئازادی، مانای ژیانە، بە مانای یەکسانی ژن و پیاو و بەم شانازییە دەتوانە میحوەر و ئاڵای یەکگرتوویی بەشکی بەرفراوانی کەمەگا بێت. جانامە دە توانێت خەکی پارێزگا سنووریيە کان بە تاران، شیراز، ئیسفههان و هە موو شوێنک بە ئەرانییە کانی تاراوگە وە یە ک بخاتە

لەسە ر بنە مای میحوەرک کە بە استی یە کگرتوویی زامن دە کات و بە هێزتری دە کات و سە قامگیری دە کات. بە بەوای منجانامە ٢٠ ەکخراو پایەیکی گرنگی یەکێزی و هاوپشتی و سەرکەوتنی شەشی ئەستایە.

١٥ی شوباتی ٢٠٢٣، ٢٦ی بەهمەن ١٤١٠

سوپاس بە ئەمیر تەوکولی بە نوسینەوەی دەقی سەرەتایی ئەم چاوپکەوتنە

ئەوارانە ١٧.. سەردار جاف

ئەواریە و

کوەرک دەوانەتە ئاوابوونی خەر

بە دووی مانزەە وەە

نازانە سەراغی چی دەکا

دار عەساکەی بە دەم گوژم و لرفەی زریانەوە لووش دەدرە

کنەی کوچە و گوزەرکانی شار دەکا

عەودالی ژوورکی تەنیایی و کوخکە

تەیدا ئارامی و ئەخەی بدرە

دیقەتی قاقای ماەە دەوەەماندکان دەدا

وەک و گریانی بە سەرخەوکی دیکەی تاریکییە

مینا متبوونی شەپۆلەکانی دەریا

سینەی کەپەی بە جۆش و خرۆشکان کپ و خەفەی دەکاتەوە

ئاوابوونی تەمار دەکا

ئولفەتگرەکی مەنفایی و دەیەوێ بگەڕێتەوە بۆ نیشتیمانی تازەکەی

وەک بەرەو وارەکی نوێی راپێچکردووە

قوڕپی گریانی دێ و

لە ناساغێکی چاو ساغ دەچێ

بەس لە شەوارەیی لای شەولا و شەوبا و شەوگەڵ سوکنایی گرتووە

سمفۆنیایەک دەخوێنێ

نەتەکانی لە توانەوەی ڕەحی من دەچێ

هەر بە زوویی

لە بەردەم چرایەکی شەهلایی

ڕەحی گریاناوی بەدەم خەندەوە

دەداتە پرمەی گریان

لە ترپکی شکەمەندی خەفەوە دەبێ

بەرەو تەوژمی تارەکانی نمی بارانێ هەڵچێ

دەنگی یار دەبێتە نەرمەی ئاونگ

کەپرەک لە بەن و چیمەنێ لە ئاورشمین

نرکە و نزولەی پاڵانەوە

خەونکی کەرنەڤاڵییە

سەوز سەوز هەموو ڕۆژێ خە دەنوێنێ و

دەبێتە سەمای شین شین

دڵزانی خۆشم دەوی خۆشەویسترین کەسم

ئەمانیا

٢٠٢٣ /٢١/٢

کوشتنی نیشتمان.. شیعر: نزار قبانی.. وەرگێڕانی: پشکۆ ناکام

نیشتمانم ... ،

بڕیارم یا بە"سڕفەر کردن" بتکوژم

و

بیتاقەم دابین کردوە

ماڵ ئاوایيم لێ جێگە و درەخت و ئەرخەوانەکان کردوە

و

وێنەی نیشتمانەکەم خستۆتە گیرفانم

ئیمزای مانگ

و

سیمای خۆشەویستەکەم

و

بەنی بارانم بردوە

دەم لێ لاتێ

و

تەش نیشتمانم لەسەر بەردێک خەوت لەکەووتو

تە ئەو نیشتمانەی

لە نووسین و قەسیدە و دەقە شانۆییەکانا

هەردەم وای لە سەفەرا

ئەی ئەو نیشتمانەی

لە نەخشە و بیتاقە و سروودەکانی قوتابخانە

هەردەم وەنەت گیراوە

ئەی ئەو نیشتمانەی کە :

لە نەوان دانی حوکمەانی و میراتی و "میر" نشینیا

ئابڵۆقە دراوی

لەناو هەموو ناو و هەمای ئیشارەتکردن و سەرسوەمانا

ئابڵۆقە دراوی

ئەی ئەو نیشتمانەی :

بە ڕازی کردنی سوڵتانەکان

شاعیرەکان برژانگی دەستکرد

ئەخەنە سەرچاوی شیعرەکان

هەوادارە بەڕزەکان :

من بە لایەنم

"ەمان"ە کان بەم ناگونجەن

و

جلەکانم ەنگاوەنگە

و

□□□ی من " م□حا□□"

د□رھ□نان چ سوود□کی ن□ماو□

ب□ندگ□کان چ سوود□کیان ن□ماو□

ن□ شیعر و ن□ و□زن□ شیعری□یی□کان

چ سوود□کیان ن□ماو□

ل□م ببورن ھ□وادار□ ب□□□ز□کان

گ□ر بی□ر□و□ری

و

نووسین و پ□نج□کانم ل□ وون بوو ب□

و

ناوی ش□قام□کانم ل□ بیر چوو ب□

کوشتمیت ئ□ی نیشتمان□ ا□کشاو□ک□ی

س□ر م□ر و پولی پ□ست□کان

و

ئ□سپ□ مانگرتو□ک□م ل□ حیلانن"ن□عر□ت□" س□ر ب□ی

ئ□ی نیشتمان : کوشتمیت

و

ب□م د□رک□وت "من" کوژراو□ک□ بووم

ھ□ودارانی ب□□□ز...

داوای ل□بوردن ئ□ک□م